

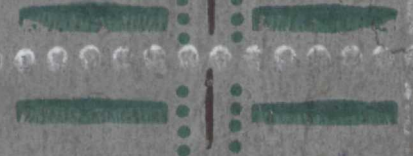
3486

~~12 314~~
~~1 214~~
B 314

Nº 255

st.
66α

ESTONIA
TARTU
NOV 1915

Jai. Do. N. r. ent. wate

Kõli-laste raamat.

Esimesse jaggo.

N° 955.

Siin sees on õppida:

- 1) Lutterusse weikenne Katekismus, ehk meie ristiusu õppetusse wiis peatükki.
- 2) Õppetus sest melewallas, misga woib pattud andeks-anda ja kinnitada.
- 3) Hommiko ja õhto palwe; ja palwed enne ja pärast sömist.
- 4) Namatude nimmed Piiblist.
- 5) Jummalala rigi sündinud asjade mällestus ja aea arro.
- 6) Keograhwid, ehk õppetus Mailmast.
- 7) Kirja wahhe märgide ja tähtede selletus.
- 8) Numride õppetus ja kirjutusse tähhed.
- 9) Kodide õppetus ja üks nelja heäleaga laul.
- 10) Kalude, möndude, aea ja Ma arro.
- 11) üks loid üks.

fann. 8, 33. Kuulge õppetust, sage targaks, arge tõrjuge wasto.

25. 3. Mis sa norel põlwele ei olle kuggunud, luida woid sa sedda wannas eas eest leida.

Tarto linnas 1861,

trükitud H. Laakmanni kullu ning warraga.

Richtlinien

Gegen den Druck dieses Volksschulbuchs ist nach vorgängiger Durchsicht von Seiten des Civl. Evang.-luth. Consistoriums nichts einzuwenden.

Riga Schloß, den 16. Febr. 1860.

W. v. Stryk, Präses.

(Nr. 263.)

J. Eckardt, Secr.

Der Druck wird unter der Bedingung gestattet, daß nach Beendigung desselben der Abgetheilten Censur in Dorpat die vorschriftmäßige Anzahl Exemplare zugestellt werde. Dorpat, den 21. Sept. 1861.

(Nr. 156.)

Abgetheilter Censor de la Croix.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

53851

Geskönne.

Armad söbrad! Siin saab teie kätte üks ramat, kuhho mitmest ramatust on kokkovoetud need keige tarwilissemad asjad, mis kül keigil, agga isseärranis kolilastel on ainult tarwis pähhä öppida; et siis, kui koolmeistrid neid asjo surematteft ramatudest neile laiemalt öppetawad: lastel sedda ussinaminne woiks mele jada, kui üllemad asjad enne peas on, ja nemmad sel wisil kooliöppetusest woiksid rohkem kasso sada. — Et ma isse jo hulk aega ollen koolmeister olnud, ollen ilma nisugguse ramatuta wägga paljo ilmaasjata aea wiitmist tunnud, sest et igga ühhele lapsese (kellel wiis pea-tükki peas) pididin need (teised) asjad ette kirjotama pähhä öppimiseks; agga igga koolmeister teab kül, kui kallis tal kooli päiwil aeg on.

Summala rigi sündinud asjade ja Keograhwi numrid on kül ennam, kui et neid keiki lapsesed joudwad pähhä öppida, agga ei woinud parrata: waid neid olli häddast tarwis mele tulletamises üles panna; sest ommetegi woib tähhele panemiselega ka nende ülle-luggemiseft kasso sada.

Agga teile, lapsesed! sowin kirredat öppimise himmo; Issanda hea waim juhhatago teid keige hea öppimise läbbi tassase tee peäle.

Ramat wäljaandja, 9^{mal} Septembril 1861.

Lutterusse weikenne Katekismus
eht meie ristis-usso õppetusse wiis Peatükki.

Esimesenne Peatük.

Jummal künnest käsust.

Esimesenne Käsk.

Minna ollen se Issand sinno Jummal.
Sinnul ei pea mitte teisi Jummalaid ollema
minno kõrwas.

Wis se on?

Meie peame Jummalat ülle keige asjade kartma,
armastama ja temma peäle lootma.

Teine Käsk.

Sinna ei pea mitte Jummal omma Iss-
fanda nimme ilma asjata suhho wõtma; sest
Issand ei jätta tedda mitte nuhtlematta, kes
Temma nimme kurjaste prugib.

Wis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et
meie temma nimme jures mitte ei nea, ei waanu, ei
lausu, ei walleta egga petta; waid et meie sedda keige
hädäda sees appi hüiame, pallume, kidame ja tänname.

Kolmas Käsk.

Sinna pead pühha-päwa pühhitsema.

Wis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et
meie jutlust ja Jummal sanna ei võlga; waid et
meie sedda pühhas peame, heal meel kuleme ja õppime.

Neljäs Käsk.

Sinna pead omma isä ja omma emma
arustama, et sinno käsfi hästi käib, ja sinna
kõnne ellad Ma peäl.

Wis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma wannemid ja issandid ei põlga egga wih-
hasta, waid et meie neid auustame, tenime, nende
fanna kuleme, ja neid armsaks ja kalliks peame.

Wies Käsk.

Sinna ei pea mitte tapma.

Wis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et
meie omma liggimesse ihhole ühtegi kahjo egga kurja
ei te; waid ei meie tedda aitame ja temmale head
teme keige ihho hädda sees.

Kues Käsk.

Sinna ei pea mitte abbiello ärrarikkuma.

Wis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et
meie kasinaste ja puhtaste ellame kõnede ja teggude
sees, ja et iggaüks peab omma abbikasa armastama
ja auustama.

Seitsmes Käsk.

Sinna ei pea mitte warrastama.

Wis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et
meie omma liggimesse rahha ehk warra ei wõtta, egga
kawwala kauba, egga pettisse tõga enneste pole ei
kissu; waid et meie temma warra ja pea toidust aitame
kaswatada ja hoida.

Kahheksas Käsk.

Sinna ei pea mitte wallet tunnistama om-
ma liggimesse wasto.

Wis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et
meie omma liggimesse peäle mitte kawwalaste ei wal-
leta, tedda mitte ei petta, keelt ei pessa, egga kurje
kõnnesid temma peäle ei tõsta; waid et meie temma
eest kostame, keif head temmast kõnneleme, ja keif
asjad heaks kåname.

ii h e l s a s K ä s t.

Siina ei pea mitte hiumustama omma liggimesse fodka.

Mis se on?
 Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse pärrandust ehk maia kawwalus; sega ei püa, egga õigusse nimmel ennest pole ei kisu; waid et meie tedda aitame, et temma sedda woiks ennesele piddada.

K ü m n e s K ä s t.

Siina ei pea mitte hiumustama omma liggimesse naest, sullast, iumardajat, weiksid, egga muud, mis temma pärrast on.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimesse naest, perret, egga weiksid ärra ei awwatelle, egga wäggisi ei wotta; waid et meie neid maenitseme, et nemmad paigale jäwad, ja tewad, mis nende kohhus on.

Mis ütleb nüüd Jummal keigist neistsinnatsist käskudest?

Temma ütleb nenda: Minna se Issand, sinno Jummal, ollen üks pühha wihhaga Jummal, kes wannematte pattud nuhtleb laste kätte, kolmandamast ja neljandamast põlwest sadik nende kätte, kes mind wihkawad. Agga neile, kes mind armastawad, ja minno käskud peawad, teen minna head tuhhandest põlwest sadik.

Mis se on?

Jummal ähwardab nuhhelda keiki, kes nendesinnaste käskude ülle astwad; sepärrast peame meie temma wihha kartma, ja mitte nendesinnaste käskude wasto teggema; agga temma tootab armo ja keik head keigile, kes need käskud peawad; sepärrast peame meie tedda ka armastama, temma peäle lootma, ja hea melega temma käskude järrele teggema.

Teine Peatük.

Pühast ristiusust.

Esimesse õppetuse, — Lomisesse.

Minna ussun Summala se keigewäggewama Issa, taewa ning Ma Poja sisse.

Mis se on?

Minna ussun, et Summal mind ja keik lomad on lonud, mulle on annud ihho ja hinge, silmad, kõrwad ja keik liikmed, moistust ja keik meled, ja weel hoiab; ning peälegi rided, kingad, söki ja joki, kodda ja maea, naese ja lapsed, põllo, weiksid, ja keik head, keik ihho ja ello tarwidust — ja toidust rohkestest — ja igga-pääw ka annab, ja keige hädda ja kurja eest hoiab ja kaitseb; ja sedda teeb temma keik selgest issalikust armust ja heldusest, ja ei mitte sepärrast, et minna sedda wäärt ehk teninud ollen; se eest on minno kohhus tedda fita, tännada, tenida, ja tenima sanna kuulda, se on tõeste tõssi.

Teine õppetuse, — Arralunnastamisesse.

Minna ussun Jesusse Kristusse, Summala aino Poega meie Issanda sisse, kes on Pühast-Waimust sadud, neitsist Mariast ilmale todud, Pontsiusse Pilatusse al kannatanud, risti lödud, surnud ja mahha maetud, alla pörgohanda läinud, kolmandamal päwal jälle surnuist üles-toussnud, illesläinud taewa, istub Summala omma keigewäggewama Issa parremal kael, seält saab temma jälle tulles kohhut moistma ellawatte ja surnutte peäle.

Mis se on?

Minna ussun, et Jesus Kristus tõssine Summal, kes ommast Issast iggawessesse sündinud, ning ka

tõffine innimenne, kes neitsist Mariast ilmale todud, minno Issand on, kes mind ärrakaddunud ja hukka-
moistetud innimest on peästinud ja lunnastanud keigest
pattust, surmast ja kurrati wäest, ei mitte kulla egga
höbbedaga, waid omma pühha kalli werrega ja omma
ilmasüta kaänatamisese ja surmaga; sepärrast et minna
temma omma pididin ollema, ja temma rihis temma
al ellama, ning tedda tenima iggawesses õigusses,
waggadusses ja õnsusses, nenda kui temma on surnust
üllestoussnud, ellab ja wallitseb iggaweste; se on tõeste tõssi.

Kolmas õppetüs, — Pühhitsemisest.

Minna ussun Pühha=Waimo sisse, üht pühha
risti=foggodust, pühhade osjajamist, pattude andeks-
andmist, lihha ülestoussmist ning iggawest ello.

Mis se on?

Minna ussun, et minna ei woi mitte ommast
melest ja wäest Jesusse Kristusse omma Issanda sisse
uskuda, egga temma jure tulla; waid Pühha=Waim
on mind Ewangeliummi läbbi kutsnud, omma ainetega
walgustanud, ja õige usso sees pühhitsevad ja hoidnud;
nenda kui temma keif pühha risti=foggodust Ma peäl
kutsub, foggub, walgustab, pühhitseb ning Jesusse
Kristusse jures õige ja ainu usso sees hoiab, sessammas
ristifoggodusse annab temma minnule ja keigile usk-
likkudele igga-pääw keif pattud rohkest andeks, ja
ärratab wiimsel päwal mind ja keif surnud ülles, ja
annab minnule keige usklikudega Kristusse sees igga-
west ello; se on tõeste tõssi.

Kolmas Peatük.

Pühhast Issa meie Palwest.

Issa meie, kes sa olled taewas, pühhitsetud sago
sinno nimmi, tulgo meile sinno riik, sinno tahtminne
sündko kui taewas, nenda ka Ma peäl, meie iggapä-

wast leiba aäna meile tännapääw, ja aäna meile andeks meie wöllad, kui meie andeks aänname omma wölglastele, ning ärra sada meid mitte kiusatusse siise, waid peästa meid ärra kurjast; sest sinno pärralt on riik, ning wäggi, ning au iggawest, Amen.

E s s i m e s s e d p a l w e s a n n a d .

Issa meie, kes ja olled taewas.

Mis se on?

Summal tahhab meid se läbbi armolikkult kutsuda, et meie peame uskma, tedda meie öige Issa ja meid temma öiged lapsed ollewad, et meie julgeste ja kindla lotusfega tedda peame palluma, nenda kui armad lapsed omma armast isäa palluwad.

E s s i m e n n e p a l w e .

Pühhitsetud sago sinno nimmi.

Mis se on?

Summala nimmi on kül isseenneses pühha; agga meie pallume sessinnatses palwes, et se ka meie jures saaks pühhitsetud.

Kuida sünnib se?

Kui Summala sanna selgeste ja puhtaste öppetakse ja meie ka pühhaiste kui Summala lapsed sedda möda ellame; sedda aita meid, armas taewane Issa! Agga kes teist wisi öppetab ja ellab, kui Summala sanna öppetab, — se ei pühhitse mitte meie seas Summala nimme; se eest hoiä meid, armas taewane Issa!

E i n e P a l w e .

Tulgo meile sinno riik.

Mis se on?

Summala riik tulleb kül ilma meie palweta isseennesest; agga meie pallume sessinnatses palwes, et se ka meie jure tulleks.

Kuida sünnib se?

Kui taewane Issa omma Pühha:Waimo meile aänab, et meie temma sanna temma pühha armo läbbi

ussume ja Summala mele pärrast ellame, siin aealikkult ja seäl iggaweste.

K o l m a s P a l w e.

Sinno tahtminne sündlo kui taewas, nenda la Ma peäl.

Mis se on?

Summala hea armolinne tahtminne sünnib kül ilma meie palweta, agga meie pallume sessinnatses palwes, et se ka meie jures sünniks.

Kuida sünnib se?

Kui Summal keif kurja nou ning tahtmist rikkub, ja kelab neid, kes meid ei tahha lasta Summala nimme pühhitseda, egga temma riki meie jure tulla, kui on, kurrati, maisma ja meie lihha tahtminne; waid kiinnitab ja hoiab meid kindlaste ommas sannas ja uskus meie otsani, se on temma armolinne ja hea tahtminne.

N e l j a s P a l w e.

Meie iggapawast leiba aäna meile täüna-pääw.

Mis se on?

Summal aänab igga-pawast leiba kül ilma meie palweta keigile kurjele innimestele; agga meie pallume sessinnatses palwes, et temma meile aänaks sedda moista, ja täünnoga wastowotta meie iggapawast leiba.

Mis on iggapawane leib?

Keif, mis meie ihho toidussfeks ja üllespiddamissfeks tarwis lähhäb: söök, jook, rided, kingad, hone, maea, pöld, weiksed, rahha, warra, wagga abbikaas, waggad lapsed, wagga perre, waggad ja truid üllemad, hea wallitsus, hea ilm, terwis, rahho, puhtus, au, head söbrad, truid naabred, ja muund nisuggused asjad.

W i e s P a l w e.

Ja aäna meile andeks meie wöllad, kui meie andeks aäname omma wölglastele.

Mis se on?

Meie pallume sessinnatses palwes, et taewane

Jäsa mitte ei tahhaks wadata meie pattude peäle, egga nende pärrast meile sedda feelda, mis meie pallume; sest meie ei olle mitte sedda wäärt, mis meie pallume, egga polle sedda ka mitte ärra-teninud; waid temma tahhaks meile sedda feik armust anda, sest et meie iggapääw paljo patto teme ja selget nuhtlust tenime. Siis tahhame ka meie süddamest andeks anda, ja heal meel head tehha neile, kes meie wastoeksiwad.

K u e s P a l w e.

Ning ärra sada meid mitte kiusatusse sisse.

Wis se on?
 Summal ei kiusa kül keddagi, egga meie pallume sessinnatses palwes, et Summal meid tahhaks hoida ja ülles piddada, et kurrat, mailm ja meie lihha meid ei petta, egga sada ebbausso, kaksipiddi-mõtlemisse ja monne mu sure patto ja häbbi sisse, ehk kui meid sega peaks kiusatama, et meie ommetegi wimaks ärra-woidame ja woimust same.

S e i t s m e s P a l w e.

Waid peästa meid ärra sest kurjast.

Wis se on?
 Meie pallume sessinnatses palwes otsekui ühhel hobil, et taewane Jäsa meid peästaks feigesuggusest ihho- ja hinge-, warrandusse- ja au-kahjust, ja wimaks, kui meie surma tunnikenne tulleb, önsa otfa meile annaks, ja armoga sessinnatsesst hädda orrust ennese jure taewa wöttaks.

W i i m s e d p a l w e s a n n a d.

Sest jinno pärrast on riik, ning wäggi ning au iggawest, Amen.

Wis on Amen?
 Se on: et minna pean kindlaste uskma, et taewane Jäsa meie palwed heldeste on wasto-wötnud ja kuulnud; sest temma isse on meid käsknud nenda palluda, ja on tootanud, et temma meid tahhab kuulda. Amen, Amen, se on: jah, jah, se peab tõeste nenda sündima.

Heljas Peatük.

Pühhas ristmise Saakramentist.

Esitaks: Mis on ristminne?

Ristminne ei olle mitte paljas wessi, waid nisugune wessi, mis Jummalale käsklus on seätud, ja Jummalale sannaga ühte-pantud.

Mis Jummalale sanna se on?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Matteusse ramatus wiimises peatükis (28, 19.): Minge ja tehke jüngerideks keit paganaid neid ristides Jummalale se Issa, ja Poega, ja Pühha-Waimo nimme sisse.

Teiseks: Mis annab eht sadab ristminne?

Temme sadab pattude andeksandmist, peästab ärra surmast ja kurratist, ja annab iggawest õnsust keigile, kes sedda ussuwad, mis Jummalale sanna ja tootused kulutawad.

Mis sugused on need Jummalale sanna ja tootused?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Markusse ramatus wiimises peatükis (16, 16.): Kes ussub ja tedda ristitakse, se peab õnsaks sama; agga kes ei ussu, tedda peab hukka-moistetama.

Kolmandamaks: Kuida woib wessi nisugused sured asjad teha?

Wessi ei te sedda tõeste mitte, waid Jummalale sanna, mis wega ja wee jures on, ja uss, mis seddasamma Jummalale sanna wee sees ussub; sest ilma Jummalale sannata on wessi paljas wessi, ja ei olle mitte ristminne; agga Jummalale sannaga on ta üks ristminne, se on üks ello wessi täis armo ja uestundimise pesseminne Pühha-Waimo sees, kuidas pühha Paulus ütleb Titusse ramatus kolmandamas peatükis: Jummal on omma hallastuse pärrast meid õnsaks teinud ne-

sündimisse peesemisse ja Pühha-Waimo uenda-
misse läbbi, tedda temma on wälja-wallanud
meie peäle rohkeste Jeesusse Kristusse meie
Dunnisteggia läbbi, et meie temma armo läbbi
õigeks tehtud, iggawesse ello pärriaks piddime
sama lotusse järrele; se on üks ustaw janna.

Neljandamaks: Mis tähhendab nisuggune weega ristminne?

Se tähhendab, et wanna Adam (se on meie
pattune südda) peab iggapäwase kahetsemisise ja pat-
tust pöörmissise läbbi meie sees ärraupputud sama ja
surrema keige patto ja kurja himmudega, agga igga-
pääw jälle ettetullema ja üllestouuma se uus inimenne,
kes õigusses ja puhhastusses Jummal ees peab igga-
weste ellama.

Kus se on kirjotud?

Pühha Paulus ütleb ommas ramatus Roma
rahwale kirjotud, fuendamas peatükkis: Meie olleme
Kristussega mahha maetud ristmissise läbbi surma
sisse; et otsego Kristus on üllesärratud sur-
nuist Jäsa au läbbi, meie ta nenda peame udes
ellus käima.

Wies Peatük.

Pühhaft Altari Saakramentist.

Mis on Altari Saakrament?

Se on meie Jäsenda Jeesusse Kristusse tössine
ihho ja werri, leiwa ja wina al meile ristirahwale
füa ja jua Kristussest ennesest seätud.

Kus se on kirjotud?

Nenda kirjotawad need pühhad Ewangelistid:
Matteus, Markus, Lukas ja pühha Apostel Paulus:

Meie Jäsand Jeesus Kristus, sel õsel, mil
tedda ärra-anti, wöttis leiwa, tännas, murdis
ja andis omma jüingrittele ja ütles: „Wötke,

söge, se on minno ihho, mis teie eest anta e, sedda tehke minno mälestussjeks."

Seljammal kombel wöttis temma ka karrika pärrast öhto sömaaega, tännas ja andis omma jüngrittele ja ütles: „Wötke, joge teit seält seest, se sinnane karrikas on se uus seäduš minno werres, mis teie ja mitmede eest ärrawallatakse pattude andeksandmissjeks; sedda tehke, ni mittoford, kui teie sest jote, minno mälestussjeks.

Mis kasso on meil sestjuggusest sömissjests ja jomissjests?

Sedda näitwad meile need sinnatsed Kristusse sannad: „mis teie eest ärraantakse ja ärrawallatakse pattude andeks-andmissjeks“; se on: et meile Saakramentis pattude andeks-andmist, ello ja önnistust nende sannade läbbi antakse; sest kus pattude andeksandmist on, seäl on ka ello ja önnistust.

Kuida woib ihholif söminne ja jominne nisjuggused sured
asjad tehho?

Söminne ja jominne ei te sedda töeste mitte, waid need Kristusse sannad, mis seäl seiswad: „mis teie eest ärraantakse ja ärrawallatakse pattude andeks-andmissjeks“; need sannad on ihholifko sömissjests ja jomissjests jures kui se üllem assi Saakramentis, ja kes neid sammo sanno ussub, sel on, mis nemmad tuunnistawad, se on: pattude andeksandminne.

Kes siis wöttab ausaste se sinnatses Saakramenti wasto?

Paastma ja ihho polest eänast walmistama, on kül üks kaunis wäljaspidine kombe; agga se on öiete wäärt ja hästi walmistud, kes neid Kristusse sanno ussub: „Teie eest ärraantakse ja ärrawallatakse pattude andeksandmissjests“; agga kes neid sinnatsid sanno ei ussu, ehk neit kaksipiddi mötleb, se ep olle mitte wäärt, egga hästi walmistud, sest se sanna: „Teie eest“, tahhab selgid usklikuid süddameid.

Õppetus sest melewallas, misga pattud woib andeks anda ja finnitada.

Mis on pattude andeksandmisse ja finnitamisse melewald?

Se on se woimus, mis meie Issand Jeesus Kristus Ma peäl armoõppetusse kulutamisse sisse on seädnud, neile pattustele, kes pattust pöörwad, pattud andeks- anda, agga neile, kes pattust ei pöra, pattud finni- tada, nenda kui Kristusse sannad tunnistawad.

Kuida siis Issand Kristus ütleb?

Temma ütleb nenda Joannesse ramatus: **20, 21—23.**

„Nenda kui Issa mind on läkkitanud, nenda läkkitan minna teid ka. Wõtke pühha Waimo; kellele teie ial pattud andeksäinate, neile on need andeks antud, kellele teie ial pattud finnitade, neile on need finnitud.“

Mis kasso sadab se melewald?

Sedda tunnistawad meile need sannad: „kellele teie ial pattud andeksäinate, neile on need andeks- antud;“ se on, et pattud andeks antakse usklikkudele Jeesusse Kristusse nimmel, kes sedda omma surma ja werre läbbi on saatnud, et usk finnitakse ja südda julgust ja rahho tunneb. Sest kui pattud on andeks antud, siis südda usso läbbi rahho tunneb.

Kuida woib innimenne pattud andeks anda?

Innimenne ei woi pattud andeks anda isseennesest ehk ommast wäest, waid ammeti polest ja Issanda Jeesusse Kristusse kässe peäle, nenda kui need sannad tunnistawad: „Wõtke pühha Waimo; kellele teie ial pattud andeks äinate, neile on need andeks antud.“ Sest otsego Innimesse Poial Ma peäl melewald on pattud andeks anda, nenda on temma sedda melewalda Ewangeliummi ehk armoõppetusse kulutamisse ammetile annud, kui temma ütleb: „Nenda kui Issa mind on läkkitanud, nenda läkkitan minna teid ka.“ Joan. **22, 21.** ja Luk. **10, 16.** „Kes teid kuleb, se kuleb mind.“

Kellele peab pattud andeks antama?

Neile, kes omma patto hädda tõeste tundwad, ja

fahhetsewad, allandlikko ja usklikko süddamega üles-
tunnistawad, ja Jeesuse Kristuse pärrast armo ja
rõmustamiist ihaldawad; sest nenda ütleb Issand
Jesús selle alwatud was'o: Olle rahhul, minno poeg,
sinno pattud on sulle andeks antud; (Matt. 9, 2.)
ja patto fahhetseja naese wasto: Sinno pattud on
sulle andeks antud, sinno usk on sind aitnud, minne
rahhoga. Luf. 7, 48. ja 8, 48.

Kellele peab pattud kiinitadama?

Keigile umbusfjattelle, ja kes pattust ei põra, waid
melega patto sisse jäwad ja keik head maenitsust põlg-
wad, nenda kui meie Issand Jesús Kristus õppetab,
Matt. 18, 15. „Kui sinno wend sinno wasto eküb,
siis minne, ja nomi tedda sinno ja temma keskes üks-
päiniis; kui temma sind kuleb, siis olled sinna omma
weñna kassuks sanud; agga kui temma sind ei kule,
siis wõtta weel üks ehk kaks ennesega, et keik asfi
fahhe ehk kolme tuñnistaja suus seisaks; agga kui
temma neid ka ei kule, siis aña foggodussele teada;
agga kui temma foggodusfi ei kule, siis olgo ta sinno
melest kui üks paggan ja tõlner.“

Mis suggused pattud peab ülestuñnistadama?

Summala ees peab innimenne eñnast keikipiddi
pattuseks tuñnistama, ka nende pattude pärrast, misga
temma teadmatta ekñnud, nenda kui meie Issa meie
palwes teme; agga õppetaja ees tullewad need pattud
ülestuñnistada, mis meie teame ja ommas süddames
tunneme.

Mis suggused pattud need on?

Siin pead sinna omma ello ja kumbed läbbi-kat-
suma Summala kümne kässo järrele, olgo sa isfa ehk
emma, poeg ehk tüttar, isfand ehk emwand, perremees
ehk perrenaene, sullane ehk ümmardaja; kas sa olled
olnud sannafuulmatta, kas sa kellelegi olled kurja tei-
nud sanna ehk tõga, kas sa olled warrastanud, holetu
ja wihhane olnud, ebbausko piddanud, roppus ellus
ellanud, waltetanud, ja fahjo teinud.

Homniko ja õhto palwe.

Õnnistago mind Jummal Issa, Poeg, ja pühha Waim, Amen.

Minna tännan sind, minno armas taewane Issa, Jeesusse Kristusse sinno armsa Poia meie Issanda läbbi, et sinna mind (minnewal õsel) (tännasel päwal) olled armolikkult hoidnud ja kaitsnud keige ihho ja hinge kahjo eest. Minna pallun sind, anna mulle armo, et minna woiksin ommad pattud süddamest tunda, kahhetseda ja mahha jätta; ning anna mulle andeks keif minno pattud ja eksitussed, miëga minna sind ollen wihhastanud; kaitse ja hoija mind selfinnatsel (päwal) (õsel) armolikkult keige patto, kurja ja kahjo eest, et keif minno mõtte, sanna, teggo ja ello woiks sinno mele pärrast olla. Sest minna annan omma ihho ja hinge, meie üllema wallitseja ja keif muud üllemad, meie wannemad, suggulassed, waenlassed, keif ristirahwast, ja keif, mis mul on, sinno holeks: sinno pühha Waim wallitsego mind, sinno pühha ingel olgo minno jures, et kurri waenlane ühtegi melewalda minno peäle ei sa. Amen.

Palwed enne sömist.

1.

Keifide filmad lootwad, Issand sinno peäle, ja sinna annad neile nende roga ommal aial. Sinna teed lahti ommad helded ja rohked käed, ja täidad keif mis ellab, hea melega.

Au olgo Jummalale Issale, Poiale, ja pühha Waimule, Amen.

Issa meie, kes sa olled, n. t. s.

2.

Issand Jummal, taewane Issa, õnnista meid ja needsinatsed sinno anded, mis meie sinno rohkest armust wasto wöttame, Jeesusse Kristusse, meie Issanda läbbi, Amen.

Kristus ütleb: Innimenne ei ella mitte ükspäinis leiwast, waid iggaühhest sannast, mis Summala suust läbbi käib, Amen.

Palwed pärrast sömist.

1.

Tännage Issandat, sest temma on hea, ja temma heldus kestab iggaweste, kes keige lihvale roga annab, neile weistele nende söki annab, neile norile kaarnaile, kes tedda appi hüawad. Temmal ep olle mitte römo hobbose wäest, egga mele head ühhegi luist; Issandal on melehea neist, kes tedda kardawad, ja temma armo peäle lodawad.

Au olgo Summalale Issale, Poiale, ja pühha Waimule, Amen.

Issa meie, kes sa olled, n. t. i.

2.

Meie tänname sind, Issand Summal, taewane Issa, Jესusse Kristusse, meie Issanda läbbi, keige sinno ande ning heateggemisse eest, kes sinna ellad ja wallitsed iggawest, Amen.

3.

Issand, olle fidetud ja tännatud sögi ja jogi, ning omma kalli sanna eest; anna meile ka eddespiddi meie iggapawast leiba, ja önnista meid ka hinge polest Jესusse Kristusse meie Issanda läbbi, Amen.

Issand, sinno suur nimmi olgo fidetud nüüd ja iggaweste, Amen.

Ramatude nimmed Wiiblist.

I. Wanna seädusse ramatus.

1) Mis pühha Waimo aiamise läbbi kirjutud, ja on sepärrast Summala omma sanna.

Heebrea keli kirjutud.

Esitaks: Sündinud asjad e ehk seädusse ramatud,

need on: 1) Kunni 5) wiis Mosesse ramatud.

6) Josua ramat.

7) Kohtomõistjatte ramat.

8) Nutti ramat.

9) ja 10) faks Samueli ramatud.

11) ja 12) faks Runningatte ramatud.

13) ja 14) faks Uia ramatud.

15) Esra ramat.

16) Neemia ramat.

17) Esteri ramat.

Teisels: Sypetusse ramatud,

need on: 1) Hiobi ramat.

2) Laweti Lawloramat.

3) Salomoni Sypetusse sannade ramat.

4) Salomoni Kogguja ramat.

5) Salomoni Ullem Paul.

Kolmandamaks: Prohwetide ramatud,

nende feast on nelli suremaid:

1) Jesaia ramat.

2) Jeremia ramat ja (temma) Nutto Lawlub.

3) Hesekieli ramat.

4) Danieli ramat.

Kaksteistkümmend on wähhemaid:

5) Hosea ramat.

6) Joeli ramat.

7) Amosi ramat.

8) Obadja ramat.

9) Jona ramat.

10) Mifa ramat.

11) Nahumi ramat.

12) Habakufi ramat.

13) Sewanja ramat.

14) Haggai ramat.

15) Safarja ramat.

16) Malafia ramat.

2) Uppokriwaramatud.

Need ei olle kül mitte pühha Waimo aiamise läbbi kirjotud: waid Summala kartlikud innimesed on neid kirjotanud; sepärrast ka nende sees ei olle üht ainustki (prohweti wisil) ette fulutamist leida. Ugga sepärrast, et nemmad meile teadmist andwad sest aiast, mis wiimse wanna seädusse prohweti (Malakia) ja Kristusse sündimisse wahhel olli, ja et ka nende seest monda head õppetust on leida: on nemmad armsad luggeda.

Kreka keli kirjotud.

- Need on:
- 1) Iuditi ramat.
 - 2) Salomoni tarkusse ramat.
 - 3) Tobia ramat.
 - 4) Sirafi tarkusse ramat.
 - 5) Parufi ramat.
 - 6) ja 7) kaks Makkabejide ramatud.
 - 8) Esteri ramato tükkid.
 - 9) Susanna sündinud asfi.
 - 10) Pel woõras Summal.
 - 11) Pabeli lendaw Maddo.
 - 12) Usarja Palwe.
 - 13) Kolme mehhe kitus tulle ahjus.
 - 14) Juda kunninga Manasse palwe.

II. Ue Seädusse ramatus.

Need on keif pühha Waimo aiamise läbbi kirjotud, ja sepärrast on nad Summala omma sanna.

Kreka keli kirjotud.

Esitaks: Sündinud asjade ehk Seädusse ramatud,

- need on:
- 1) Apostli Matteusse ewangelium.
 - 2) Markusse ewangelium.
 - 3) Luka ewangelium.
 - 4) Apostli Joannesse ewangelium.
 - 5) Apostlide teggude ramat.

Teiseks: Sypetusse ehk Epistli ramatud, need on: 1) Apostli Paulusse ramat Roma-liina risti rahwale.

2) ja 3) Apostli Paulusse faks ramatud Korintusse liina risti rahwale.

4) Ap. Paul. ramat Kalatia-ma risti rahwale.

5) Ap. P. ramat Ewesjusse liina risti rahw.

6) Ap. P. ramat Wilippi liina risti rahw.

7) Ap. P. ramat Kolossusse liina risti rahw.

8) ja 9) Ap. P. faks ramatud Tessalonika liina r. r.

10) ja 11) A. P. faks r. omma abbilissele Timoteussele.

12) A. P. ramat omma abbilissele Titussele.

13) A. P. ramat usklikkule Wilemonile.

14) ja 15) A. Peetrusse faks ramatud keigele risti r.

16) — 18) A. Joannesse kolm ramatud usklikkuidele.

19) A. Paul. ramat Heebrea ehk Juda ma irsti-kogodussele.

20) A. Jakobusse ramat keigele risti-rahwale.

21) A. Juda ramat keigele risti-rahwale.

Kolmandamaks: Prohweti ramat on:

Apostli Joannesse Ilmutamisse ramat.

Jummala rigi sündinud asjade mällestus ja aia arw.

I. Enne Kristusse sündimist.

Esimesenne aeg: Adamast Abraha-
mini liggi 2000 aastat; selle aia
fees sündis:

Mailma ja innimesse lominne, liggi 4000

Suur weeuputus 1656 aastat pärrast

Mailma lomist, ja Noa ning temma

poiad: Sem, Ham ja Jawet 2300

Pabeli torn ja kele ärraseggaminne; Mailma

ärrajaggaminne; Esimesenne kunningrigi

aastat enne
Kristusse
sündimist.

ülles seädminne; Paggana usso ehk arwalif ebbajummalatte tenistusse teffiminne	2100
Teine aeg: Abrahamist Moseseni 500 aastat; selle aia sees sündis: Abraham ja Summala armo seädus ehk lepping temmaga ja temma suggu peäle, ümberleifamisse ja Summala tootusse peäle tehtud. Izaak ja Jakob	2000
Israeli lapsed Egiptusse maal	1930—1500
Kolmas aeg: Mosesest Samuelini 400 aastat; selle aia sees sündis: Israeli rahwa Egiptusse maalt peäsminne, neile Sinai mäe peält käsude andminne, ehk Summala armoseädusse ueste kinnita- minne Abrahami sugguga, ja Moses nendega förbes 40 aastat	1500
Kanaani ma jaggaminne Israeli rahwale. Josua	1450
Israeli rahwas Kanaani maal kohtomoist- jatte al	1420—1095
Neljäs aeg: Samuelist ja Saulist Sidkiani 500 aastat; selle aia sees s.: Samuel wiinne kohtomoistja ja Saul essi- menne Israeli kuningas	1095
Dawet sai kuningaks	1055
Salomon ja esimenne templi ehhitaminne	1000
Juda ja Israeli rigi lahkuminne	975
Prohwetid: Elias ja Elisa	900
Prohwetid: Hosea, Joel, Amos, Obadja, Zona, Mika ja Jesajas	800—700
Israeli riik seisis 253 aastat; tedda lõppetadi Asfuri (paggana) kunninga Salmanasasri läbhi	722
Prohwetid: Nahum, Habakuf ja Sewanja	700—600
Wies aeg: Wiimsest Juda kuningast Sidkiast Kristuseni 590 aastat; selle aia sees sündis:	

- | | aastat enne
Kristuse
sündimist. |
|--|---------------------------------------|
| Juda riik sai seisnud 387 aastat, tedda lõppetadi Pabeli (paggana) funninga Nebukadnetsari läbbi. Prohwet Jeremias. | 606—588 |
| Juda rahwas 70 aastat Pabeli maal wangis, nende seas prohwetid: Hesekiel ja Daniel | 550 |
| Juda rahwas peäsis Pabeli wangist, Persia (paggana) funninga Koresse läbbi. Teise templi ehhitaminne; Prohwetid: Aggai ja Safarja | 536 |
| Wanna Seädusse pühhad kirjad said ühtes koggotud Piibli ramatuks Esra ja Neemia läbbi | 440—290 |
| Wiinne wanna seädusse prohwet Malakia | 400 |
| Juda rahwas ollid Persia (paggana) funningatte al 200 aastat; siis Kreka (paggana) funningas Aleksander wotis Persia riki ja Juda rahwast ennese alla | 336 |
| Egiptusse (paggana) funningas wotis Juda rahwast ennese alla, ja lastis nende wanna seädusse ramato Kreka kele ümber panna Egiptusse maal Aleksandria linnas | 285 |
| Siria (paggana) funningas Antiofus Juda usso waenlane | 175 |
| Judas Makkabeus wotis Siria funningad ärra ja Juda rahwas said omma suggu (Makkabejide) wallitsusse alla | 165 |
| Juda rahwa seas tekkisid kolm usso seltsi: 1) Wariserid (se on: lahjutajad), 2) Saduserid (se on: Sadoki järrel käiad), 3) Esfeerid (se on: waimo arstiad) | 150 |
| Juda rahwas said Roma rigi wallitsusse alla | 64 |
| Roma (paggana) rigi wallitsus panni Herodest, Esawi suggust, (ennese assemele) Juda rahwa ülle funningaks, (sega lahkus wallitsusse key Juda suggust ärra | 40—0 |

II. Pärast Kristusse sündimist.

1. Kristusse aeg.

Summala poeg wöttis innimesse ollemist
 ilma pattota ennese peäle ja sündis Petlemmas
 Ristija Joannes, wanna ja ue Seädusse
 wahhelik prohwet; (tedda laskis Herodes
 Antipas ärratappa)

Kristust ristiti Joannesest ja allustas
 omma lunnastamisse tööd; temma 12 jün-
 grid: 1) Simon Peetrus, kallamehhe Jona
 poeg, 2) temma wend Andreas, 3) Joannes,
 kallamehhe Zebedeusse poeg, 4) temma wend
 Jakobus se wannem, 5) Wilippus, 6) Par-
 tolomeus, 7) Tomas se kaksik, 8) Matteus
 ehk Lewi se tõlner, 9) Jakobus se norem,
 Alweusse ja Maria, Jesusse emma õe poeg,
 10) temma wend Judas, 11, Simon Ka-
 nast, ja 12) Judas Iskariotes

Kristusse kannataminne, surm, üllestou-
 minne ja taewamiineminne

2. Ristifoggodusse aeg.

Esimesenne aeg: Jesusse prudi (se on:
 ristifoggodusse) asfutamisse ja ehita-
 misse aeg, Apostlide aial: Kristusse
 taewaminnemissest kunnii wiimse
 Apostli Joannesse surmani, liggi 100
 aastat: selle aia sees sündis:

Pühha Waimo wäljawallaminne Apostlide
 ja keige jüngritte peäle ja ristifoggodusse
 üllesehitanne esimesest Kelliühhi päwal
 Jerusalemmas. 3000 hinge usk'id ja neid
 woeti ristimisse läbbi wasto, ja need pidasid
 allati Apostlide õppetust, osasamist, leiwa
 murdmist ja palweid; agga ka ristifoggodusse
 esimesenne umbrohhi: Ananias ja Sawira

Morama funninga tener olli esimesenne Ah-
 wrika maalt, tedda ristimisse läbbi wastowoeti

aastat pärast
 Kristust.

0

29

30

33

33

34

Tehwanus, esimesenne werretunnistaja ehk

aastat pärrast
Kristust.

8 Martii

39

**Kristi foggodusse suur taggajusaja Wariseer
Saulus**, (Tamasusse tee peäl) pöris Jesusse pole

40

**Roma paggana mehhe Korneliussse kutsmissse
ja ärrawallitsemisse läbbi näitas Summal
Apostli Peetrussele**, et temma mitte ükspäi-
nis Juda rahwast, waid ka ümberleikamatta
pagganaid on ue seädusse aial Kristusse
sees ärrawallitsenud

40

**Herodes Agrippas I. laskis Apostlit wan-
nemat Jakobust moögaga ärratappa; Ingel
peästis Peetrust wangist; Herodest ennast
södi ussidest ärra**

44

**Antiohia ristifoggodusse prohwetid ja öppe-
tajaid käskis pühha Waim: et nemmad Pau-
lust ja Parnabast pidid lahjutama selle
töle, mis tarwis temma neid olli kutsunud**
(se on: pagganatele armo öppetust kulutama).

— Pärrast sedda läksid Parnabas ja Pau-
lus Weikese Asia male: kulutasid Juda kui
ka paggana rahwale Kristust; agga kui Juda
rahwas wihhaseks said ja teotasid, pöörsid
need (Apostlid) pagganatte pole: käisid mit-
med Weikese Asia ja Kreka ma kohhad ja
liinad 3 kord läbbi, kulutasid keigis paikus
Kristusse armoöppetust, ja kes ussid, neid
tegid ristmissse läbbi jüngriks, ja nenda
seäsid ristifoggodussi ülles. Agga pärrast,
Jerusalemmas, teggid Juda rahwas Pau-
lusse wasto mäsfamist; siis woeti tedda
finni, ja sadeti kahhels aastaks Keisarea liina
wangi, ja seält kahhels aastaks Roma liina;
seäl laskis paggana Keiser Nero tedda moö-
gaga ärratappa, ja ka Apostlit Peetrust
risti lüa

64

Ue seädu sse pühhad kirjad said Apostlidest kirjotud

aastat pärrast
Kristust.

38—98

Ristirahwas pöggenesid (Issanda ettefulus tamist mele tulletades) Roma sõawäe tulle misse pärrast Jerusalemmast ülle Jordani jõe Pella lüna, ja Apostel norem Jakobusse öige, sai Jerusalemmas templi harja peält mahha wiisatud ja kiwwidega surnuks lödud

69

Jerusalemma lüna ärrarikkumisse läbbi sai wanna seädu sse (ohwri) Summala tenistus löppetud, ja Juda rahwas laiale pillatud keige mailma sisse

70

Apostli Soannessele ilmutas Issand Patmusse sare peäl, mis luggu ristifoggodusse sega saab ollema kunni wiimse päwani

90

Wiimse Apostli Soannesse surn

100

Teine aeg: Jesusse prudi (se on; ristifoggodusse) juur taggatusamisse ja werrewallamisse aeg; ehk temma kannatamisse läbbi kinnitamisse aeg; Soannesse surnast kunni esimesse ristiusko Keisri Konstantinini 200 aastat; selle aia sees sündis:

Apostlide pühhad kirjad said ühtefoggotud ue Testamenti ramatuks

100

Keige Roma rigi made sees wallati ristirahwa werd usso pärrast kümnel surel taggatusamisse aial (keige ennamiste tullega moögaga ja kistja metsaltiste läbbi); agga ristirahwa ust sai se läbbi puhastud otsego kuld tulle ahjus, ja kaswis wäggewaste

100—325

Jerusalemma piiskop Simeon (120 aastane) sai hirmsaste piitsadega peksetud ja pärrast ristilödud

110

Antiohia piiskoppi, Ignatsiust lasti metsalistest löhki kiskuda

110

- Smirna piiskop Polikarpus sai purida peäl ärra põlletud 165
- Kuulsad ristifoggodusse wannemad, wäggedwad usotunnistajad: Ireneus, Tertullian, Klemens, Origenes ja Ziprianus 200—250
- Targad walle õppetajad: Ebionitid, Naatsareussed, Knostikid, Manikarid, Hiliastid, Montanistid ja Monarhjanid 250
- Kartago piiskoppi Ziprianust tappeti mõõgaga 257
- Kolmas aeg: Jesusse prudi (se on: ristifoggodusse) mailma ees au sisse tõstmise aeg, temma wäljaspidise rahho ja seestpidise ärrarikkumise hakkatusse aeg; Keisrist Konstantinist kunni walle prohwetini Muhametini 300 aastat; selle aia sees sündis:
- Roma (paggana) Keiser Konstantin heitis risti-usku, se läbbi sai risti-usk rigi usuks. 325
- Arius, üks ristifoggodusse piiskop, salgas Kristusse Summalikko ollemist ärra; agga temma walle õppetus sai ristifoggodusse piiskoppide läbbi huffa moistetud Niitseja linnas 325
- Wäggedwad usotunnistajad ristifoggodusse piiskoppid: Atanasius, Ambrosius, Joannes Hristostomus ja Augustin 330—430
- Keiser Julianus tahtis paggana usko jälle rigi usuks seada; laskis ka Jerusalemia templit jälle ehitama hakkata: agga Isand teggi temma neu tühjaks 361—363
- Munkad (poismehhed), ja Nonnid (neitsid) tekkisid, kes üksikut ello pühhaks arwawad, ja sepärrast Kloostrides ellawad 350
- Neitsi Maria, Martride ja mu pühha innimeste fenistus hakkas tekkima 400
- Walle õppetaja Pelagius hakkas õppetama: et innimenne ilma pühha Waimota omma

	aastat pärast Kristust.
— Iodud moistusse ja jouna woib Summalat ülle keige asjade armastada ja temma käsjud täita, ja se läbbi hinge önsust ärra tenida	400
Ristiust tulli Prantsusse male	500
Ristiust tulli Inglis male	600
Meijas aeg: Jesusse prudi (se on: risti- foggodusse) warjule pannemisse, eht temma usso seggaseks minnemisse aeg; Muhametist kunni ristifoggodusse es- simesse lahkumisseni 400 aastat; selle aia sees sündis:	
Walle prohwet Muhamet wöttis omma walle usso ülles Arabia maal	622
Pelagiussse walle õppetud wöttis maad risti- foggodusse: et innimenne saab önsaks kässo teggude läbbi, ja risti usso põreti kässo tenistusseks	650
Ristiust jöudis Sassa male	718—800
" " Tani male	826
" " Wenne male	988
" " Rootsi male	830—1000
" " Pömi male	900—1000
" " Ungri male	1000
Roma liinna üllem piiskop woi Paawst seadis ennast Kristusse assemelle ristifog- godusse wallitsejaks	1000
Wies aeg: Jesusse prudi (se on: risti- foggodusse) waimolik wangi põlli eht temma suur usso pimmedusse aeg; ristifoggodusse essimessest lahkumissest kunni Putterusse öige-usso ülleswötmi- seni 500 aastat; selle aia sees sündis:	
Ristifoggodus lahkus kahheks, Kreka ja Roma usso foggodusseks	1054
Roma Paawst kelis ärra kirriko õppetajaid ja muid kirriko teenrid abbiellusse heitmast (täanna päwani)	1074

- Saksama Keiser Hinrik IV. panni Paawsti
woimusse wasto, agga sel aial sai Paawst
(esimest korda) ülle Keisri ja kuningatte,
ka keige ilmalikko wallitsusse woimust ennese
kätte ja panni Keisrit pahha needmisse alla. **1076**
- Paawst kelis ärra (omma usso koggodustes)
karrika andmist laua rahwale, et rahwas
sawad üksnes pühha leiba. **1100**
- Peter Waldus, üks kaupmees Prantsusse
maal, kulutas Summala sanna puhhast öppe-
tust; agga Paawstilised kiusasid tedda ja
temma järrelkäiaid tagga. **1170**
- Paawsti ristiusk tuli Gesti male Tani-
ma kuninga Kanuti III. läbbi, kes Tallina maad
ärra woitis ja sundis Gesti rahwast risti-
usku heitma, agga et tal preestrid ühhes ei
olnud, olli ommalt maalt preestride käest
pühhitsetud wet tonud, ja jagganud sedda
Gesti paggana usfoliste kätte, et need pidid
ennast sellega ristima; agga rummalad pag-
ganad arwasid sedda aitajaks weeks, ja ristisid
kül isse ennast, agga ka ommad lojusid selle
ristitud weega. **1080**
- Paawsti ristiusk tuli Lihwlandi male Saksama
Munka Meinhardi läbbi. **1186**
- Pärrast sedda söddisid 40 aastat Paawsti
usfolised Saksama rahwas Lihwlandi ma
paggana usfoliste wasto ja said woimust
nende ülle, ning sundisid moögaga keif Gesti
rahwast Paawsti risti-usku heitma. **1226**
- Paawst andis Lihwlandi ja Gesti maad
Jesuse emmale, lessele Mariale, ja temma
kaitsemisse alla (sest tuli se Maarja-ma nimmi). **1215**
- Paawsti ristiusk seisis Lihwlandi ja Gesti
maal 300 aastat. **1226—1526**
- Paawst kelis Piibli ramato luggemist ärra
täanna päwani. **1229**

aastat pärrast
Kristust.

- Johan Willew, Sure koli õppetaja Inglis-
maal, hakkas Paawsti walle õppetusse wasto
õppetama ja panni ka Piibli ramato Inglis
kele; agga Paawst panni tedda pahha need-
misse alla aastat pärast
Kristust. **1370**
- Johan Huss, üks kirriko õppetaja Põmi-
maal, õpetas ka õiget Piibli usko; agga
Paawst laskis tedda ärra põlletada **1415**
- Johan Gutenberg leidis ramato trüffi-
mist ülles **1440**
- Johan Husi õppetusse pole hoidjad lah-
kusi Paawsti usulistest ja heitsid isse foggo-
dusesse, ning nimmetasid ennast wendadeks
Lutterus sündis 10. Nowembril **1457**
1483
- Amerikamaad leiti ülles, ja temma pagga-
naid sunniti moõgaga Paawsti ristiusko heitma
Paawst laskis pattude andeksandmisse
kirjad rahha eest müa **1492**
1500
- Kues aeg: Jesusse prudi (se on risti-
koggodusse) peäsemisse aeg 1000 aast-
tasest Pabeli wangi põlwest, ehk tem-
oma ueste ussole ärkamisse aeg; Lut-
terusse õige usko ülleswõtmisest tunni
meie päiwini 344 aastat; selle aia sees s.:
Lutterus wõttis õiget usko pühha kirja jär-
rele ülles, ja panni 95 kirjatükki 19. Okto-
bril Wittenbergi liina sure kirriko ukse peäle;
Paawsti walle usko wasto tunnistusfeks. —
Willip Melanhton, temma abbimees **1517**
- Roma Paawst panni Lutterust needmisse
alla, agga Lutterus põlletas temma need-
misse kirjad ärra **1520**
- Lutterus Wormsi liinas Keisri kohto ees,
ja Wartburgi lossi peäl **1521**
- Las kis ue Testamenti ramato Saksa kele trükkida
Leggi Saksa keli kirriko laulo ramato **1522**
1523

Kirjotas Katekismusse ramato	1528
Om ma usotunnistusse ramato andis Keisri ja rigifoggodusse kätte Augsburgi linnas	1530
Lutterusse õige usf joudis Tallina linna	1517
Lutterusse õige usf joudis Ria linna	1522
Lutterusse õige usf joudis Tartu linna	1525
Lutterus surri 18. Weebruariil	1546
Zwingli wõttis Sweitsi maal ewangeliummi Kalwini usko ülles	1520
Kalwinus, Zwingli usso parrandaja	1536
Joannes Knoks, Gotlandi maal, ewange- liummi Kalwini usso fulutaja	1547
Tartoliinna Kirriko õppetaja Witte panni Lutterusse weikest Katekismust ma tele ümber; ja se olli esfimenne ma keli ramat, mis trükkiti	1553
Meie Lihwlandi ma sai Pola funningatte wallitsusse alla, ja olli nende al 59 aastat	1562—1621
Need ollid Paawsti usko, ja fundisid meie Ma rahwast Paawsti Katoliko usko taggasi heitma	1614
Meie Ma sai Rootsi funningatte wallitsusse alla, ja olli nende al 89 aastat; need ollid Lutterusse usko ja finnitasiid sedda meie maal	1621—1710
Kolmekümne aastane sõdda usso pärrast (Paawsti ja Lutterusse usfoliste wahhel) Saksa maal	1618—1648
Inglis ma rahwas saatsid esfimesesed Missionärid paggana rahwale	1647
Spener Saksa maal, wõttis teige esfite luggemisse tunni piddamist ülles	1670
Esfimestforda Tarto keliuus Testament trükkiti	1686
Meie Lihwlandi ja Gesti ma sai Wenne Keisri wallitsusse alla	1710
Esfimestforda Tallina keliuus Testament trük	1715
Esfimestforda Piibli ramat Gesti ma keli tr	1739

Krahw von Zintsendorhw andis Johan
Hussi järrel-käiatele, Pömi-ma wendadele,
Saksamale, omma Pärteldorhwi moisa ma
peäle üht ellamisse kohta, ja assutas nenda
wendade seltsi

aastat pärrast
Kristust.

1722

Krahw Zintsendorhw tahtis wendade seltsi
Lutterusse foggodussega ühhendada 13. Aug.

1727

Agga pärrast sedda, kui jo mitto aastat
se asja pärrast sai nou petud ja waielbud:
siis heitsid Liisko, ja Liisk langes se peäle,
et wennad mitte Lutterusse kirriko alla,
waid wanna Pömi-ma wendade kirriko seäd-
miste alla pidid jäma, ja sest päwast sadit
jäid nemmad Lutterusse usso kirrikust lahitud

1731

Krahw Zintsendorhw heitis isse esimes-
seks wendade Piiskoppiks Hernhutis . . .

1737

Leonhard Tober Hernhutist, wendade rah-
wa pea-wannem, heitis ennast ammetist
lahti Londoni liinas Inglismaal; Krahw
Zintsendorhw ja teised wennad tunnistasid

16. Septembril, et Issand isse nende pea-
wannemaks ollewad heitnud ja nende (wen-
dade) seltsiga isseärralist armo Seädust ehk
Leppingut teinud, ja neid isseärralikkult
ommaks rahwaks ärrawallitsenud, ja neile
liisko läbbi omma tahtmist teada andwad;
mis peäle siis liisko läbbi wasto-wötmist
ülles seädsid; ja kui se assi wendade foggod-
dussele 13. Novembril ette loeti: tundis
se sedda hea ollewad.

1741

Wendade foggodusse Sassa hokeandjad tullid
esimest forda meie Lihwlandi male omma
seltsi soetama, ja ehhitasid omma esimesse
palwe maia Wolmeri liinna liggidale talle
mäe peäle . . .

1742

Wendade Sassa hokeandjad tullid esimest
forda marahwa jure, Tarto male Wönno

	aostat p�arrast Kristust.
fihhelfonda Krimani walda ehhitafid omma esfimesse palwe maia �lles: agga mis pea p�arrast sedda ollewad �rra p�ollenud . . .	1743
Wolmeri li�nas waimolikko Kommisjoni fohto ees kulati wendade usso �ppetust j�r- rele ja leiti Jummalala sanna wasto k�iwad	1743
Keisri proua Elisabetti k�sso pe�le aeti wendade holekandjad meie maalt taggasi Saksamale	1743
Suur umbusft hakkas tousuma: Inglis, Prantsusse ja Saksamaal, ja mis ka meie male ullatas; et innimeste tarkust hakkati J�sanda firrifus kulutadama	1770
Wendade holekandjad liggistasid j�lle meie male, ja Lutterusse foggodusse poua aial olli nende leifus	1773
Umbusflifud Saksamaal, hakkasid Piibli ramatut �rra p�lgama, ja teggid ramatuid: mis Jesust �rra salgafid	1783
Umbusflif Prantsusse rahwas hakkas m�sfama	1789
Umbusflif Prantsusse rahwas tafsif ka mitto tuhhat ilma s�ta innimest �rra, fikusid paljo firrifuid mahha, h�witasid p�hha p�wa piddamist: se�dsid k�nnema p�wa rahwale lusti ja r�mo p�waks, kulutasid et Jummalat ei ollewatki, ja piddasid Par- rifi li�nas innimesse moistusse p�hha . . .	1793
Esimenne suur armo�ppetusse kulutamisse felts pagganattele asfutadi Inglis maal Londoni li�nas	1795
Se�lt sadeti Misjon�rid esfimest forda Au- stralia male, sedda se�l pagganad �rra tafsif	1797
Esimenne fool se�ti Preisi maal Perlini li�nas: fus Misjon�rid w�lja �petakse . . .	1800
Esimenne Piibli foggodus se�ti Londonis	1804
P�rrast sedda hakkasid Piibli foggodusfed suggenema pea feigis ewangeliummi usso mades,	

- kelle läbbi on Piibli ramat ennam kui 150 teele aastat pärast Kristust.
- murdesse ümber pantud, ja kuus kümmend miljonit on mitme made rahwale jagatud 1804—1860
- Prantsusse Keiser Napoleon I., ja temma kümne aastane suur sõdda, Summalalarristamise witsaks keige Europa male 1804—1814
- Inglisma rahwas tuunnistas keige esste Neegri orja kaupa merre rõwimissaks 1807
- Keiser Aleksander I. kinnitas (Inglis meeste pallumisse peale) üht suurt Piibli koggodust ülle keige wenne-rigi Lutterusse ja wenne usso rahwale 1812
- Kolme saa aastane Lutterusse õige usso ülles wõtmissa pühha tulletas rahwale jälle õiget usku mele 1817
- Gesti mehhed, kes ollid wendade seltsi abbi-lissed, läksid essimest korda (Tartomaalt) Willandimale omma seltsi soetama, ja pärast nende järrel ka Saksal hõlekandja 1820
- Gesti-ma rahwas lasti priiks 1822
- Lihwlandi ma rahwas lasti priiks 1823—1826
- Umbusust üllesärkaminne hakkas Saksal maal Keiser Nikolai I. kinnitas Piibli koggodust Lutterusse usso rahwale wenne rigis 1831
- Keige ewangeliummi usso madest hak-kati surema hõlega Misjonärid wäljaläkitadama pagganatte madesse, ja on nüüd liggi 6000 meest Kristust kulumamas ebbajummalatte teenrittele, mis läbbi jõtännini 600 tuhhat paggana ussolist on risti usku heitnud 1840—1861
- Lihwlandi ma Gesti ja Lätti rahwa essimenne tühja-ma jut 1841
- Lihwlandi ma Gesti ja Lätti rahwas hakkas omma wanna usko mahha jätma ja uut wõtma 1845
- Meie Lihwlandi maal hakkati ma rahwa õpetamisse eest parremat hõolt kannetama 1847

Geograhwii

e h ö p p e t u s m a i l m a s t.

§ 1. Keif taewa tähti on nelli seltsi lodud:

I. Seiswad tähhed ehk päikesed, need on määrato fured ilma ferrad; neid on luggematta hulk; nende ümber on lodud sättendam walgus; neid on ärra loetud 30 miljonit.

II. Käiad tähhed ehk Planetid, ka need on fured ilma ferrad, käiwad ring ümmargust teed omma päikesse ümber, sawad päikesse käest walgust. Meie päikesse ümber käiwad 66 Planetid, üks teisest kaugemal; keige suremad on: 1) Merkur, 2) Venus, 3) meie Ma, 4) Mars, 5) Wešta, 6) Juno, 7) Pallas, 8) Tseres, 9) Jupiter, 10) Saturnus, 11) Uranus, 12) Neptunus.

III. Kaaskäiad tähhed ehk kuud, käiwad jälle Planetide ümber, sawad ka päikesse käest walgust. — Meie Ma ümber käib 1 ku, Jupiteri ümber 4 kuud, Saturnusel 7 kuud ja üks suur walwendaja uddu rõngas ümber, Uranusel on 6 kuud.

IV. Sabbaga tähhed ehk Kometid, käiwad wägga pitkergust (pitklükku) teed päikesse ümber; nende sabba on hiilgaw aur; ärra on loetud 4000 täkki.

§ 2. Meie Ma

on ka üks käia täht ehk Planet, temma on ümmargunne kui ferra, ümbert möta 5400 pennifoormat, läbbi möta 1720 pennifoormat; Ma ferra pealne foor on 9,261,000 nelja kandilist ehk ruut (□) pennifoormat suur. — Ma ferra ferab ennast 24 tunniga ühhe korra ümber, ning jookseb 365 päwa, 5 tunni, 48 minuti ja $47\frac{4}{5}$ sekundiga ühhe korra päikese ümber; fer te on 131 miljonit pennifoormat pitk, ja on teisest otsast (talwel) 20, ja teisest otsast (suil) 21 miljonit pennifoormat päikesest kaugel.

Ma ferra ümber on kaardi peäle mollemat pibdi sihhid ehk kratid tõmmatud; pitkuse krata 360, ja laiusse krata kummalgil pool politajad 90.

Keif Ma ferra peälne jaotakse kolmeks jaoks:

I. Kaks pallawat jaggo ehk Tsoni maad, teine teisel pool politajat ehk Ekwatori, kumbgi 23½ krati lai. — (Ühhe krati wahhe laius on 15 pennifoormat.)

II. Kaks parrajat Tsoni maad, teine teisel pool pallawa Tsoni maid, kumbgi 43 krati lai.

III. Kaks külma Tsoni maad, teine teisel pool parraja Tsoni maid pohja otsades, kumbgi 23½ krati lai.

§ 3. Ku.

Meie ku on 51 tuhhat pennifoormat Maast kaugele, ning käib 29 päwa, 12 tunni, 44 minnuti ja 3 sekundiga ühhe korra Ma ferra ümber; temmal on allati sesamma külge Ma pool.

Kui ku omma käimiselega saab päikesse ja Ma wahhele: siis ei nä kuud suggugi, ja kutsutakse ku lomiseks, sest et siis on walge külge päikesse pool ja pimme külge Ma pool; kui jälle ku Ma tagga lähhäb ja päike teisele pole Maad jääb: siis on walge külge meie pool, ning kutsune täis ku.

Agga kui ku juhtub sihhis päikesse ja Ma wahhele, siis ku warjab Maad, et päike ei sa Ma peäle paista, ja kutsutakse päikesse warjutamiseks. — Agga kui jälle Ma juhtub sihhis päikesse ja ku wahhele, siis Ma warjab kuud, et päike ei sa ku peäle paista, sedda kutsutakse ku warjutamiseks.

Ma ferra peäl on 4 suurt lodud asja ehk elementi, (kelleta innimenne ei woi ellada:) Lühwt, Wessi, Tulli ja Ma.

§ 4. Lühwt

on se näggematta öhk, mis Ma ferra peäl keif rumi täidab; tedda hingame meie sisse, ja temmata ei woi ükski loom ellada. Temma on ümber keige meie ma

Terra 60 wersta förguti. — Kui luhwt ligub, siis kutsutakse tuleks.

Tuul tulleb sest, kui luhwt ühhes kohhas sojaks ehk külmaks lähhäb; sojast kohhast kerkib ülles, ja külmast kohhast waob alt järrele, nenda hakkab liikuma. — Parras tuul jookseb ühhe sekundiga 16 jalga eddasi; torm jookseb 50 ehk ka 60 jalga; agga Asia, Ahwrika ja Amerika maal Orkan tuul ehk hirmus torm, jookseb selle aiaga 120 jalga eddasi.

Meie pohja mades on tuled heitlikkud, sest et siin külm ja soe teine teisega woitlewad; agga pallawattes mades puhhuwad tuled ifka ühhelt poolt, hommiko ja pohja wahhelt; kutsutakse Passat tuleks. Dstindias Moonsun tuul, on süggisest kewwadeni hommiko ja pohja wahhelt, ja teine pool aastat louna ja öhto wahhelt. Ahwrikas jälle Samum kõrwetab tulline pallaw tuul weewli haifuga, tulleb sure rägginaga louna poolt. — Italias ja Hispanias Siroko tuul, mis nödraks teeb, on Samumi tule suggu, tulleb ülle wahhe merre Sahara kõrbest.

§ 5. Hiilgawad näitmised luhwti sees :

- 1) Wirmalised, on Elektri wäe walguis.
- 2) Pissuhänd (Tullihänd) ehk Puuk, on tullised kulid ehk kiwid.
- 3) Hiilgawad rööngad ja plekkid (ehk rattad ja sappid) päikese ja ku ümber, on mitmet suggu aur, kust päikese ehk ku walguis läbbi paistab.
- 4) Wikkerkaar, on mitmes wärwis hiilgaw päwa paiste, wihma tilgad lahutawad tedda ühhest ärra.
- 5) Wälf ja mürristaminne on Elektri wäggi; wälf on elektri tulle sädde, lööb ennamiiste kõrge asjade nöel ma sisse.

Wessised näitmised luhwti sees :

- 1) Pilwed, ei olle muud middagi kui uddu.
- 2) Wihm, tulleb sest: kui luhwt ülleweel kõrgeis jahheks lähhäb, siis korjawad penikesed wee-rakkused

Siennast üks teise külge kokko, ja sawad nenda ras-
feks, et luhwt ei jowa neid ennam üllerel kanda,

siis saddawad mahha: *dul inl* *997* *997* *997* *997*

3) *Yummi*, tulleb sest: kui luhwt aega möda kül-
maks lähhäb: *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997*

4) *Rahhe*, tulleb sest: kui wihma tilgad külmast
luhwti korrast läbbi kukuwad. *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997*

5) *Kaste*, tulleb sest: kui weel aur maast ei sa weel
kaugele üles tousta, ja luhwt jahhedamaks lööb,

siis langeb mahha; kui kaste ärra külmeb, siis
kutsutakse hallaks ehk härmatusefeks. *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997*

6) *Wee sambad* (kottid ehk püksid), tullewad sest:
kui tulispast merre peäl wet üles kerutab samba

wisil, sa selle samba peälmissel otsaga pilwennast
ühhendab. *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997*

Mawärrisemine, tulleb ma sisekonna tulle läbbi,
mis ka tulle purtskawad mäed wälja purtskawad. *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997* *997*

§ 6. *Klima*

on igga ma jao isfesuggune ilm. Ta on monnel maal
foem, monnel külmem, monnel maal kuiwem, monnel

niiskem. Temma mudab innimesse suggu ihho kui ka
oido ehk lomo polest teises klimas teist sugguseks; se

läbbi on innimeste wiis pea seltsi, igga selts isfesug-
guseks sanud. Need on:

1) *Mongoli selts*, weikese kassuga, mustjas köl-
lase ihhoga; *Hina*, *Japani* ja pohja made rahwas,
522 miljonit.

2) *Mora* ehk *Neegri selts*, süüsi mustad, tug-
gewa kassuga, *Ahwrika* rahwas, 196 miljonit.

3) *Malaii selts*, illusa pitka kassuga, prunid;
Australia ja *India* sarede rahwas, 200 miljonit.

4) *Amerika selts*, punnase wässe karwa, nõdra
ihhoga; *Amerika* pärris rahwas, 1 miljoon.

5) *Kaukasia selts*, ennamiste kauni pitka kassuga,
walge ihhoga, oido ehk lomo polest keige targemad;

ennamiste keif *Siropa*, õhto ja *Louna Asia*, ja

pohja Ahwrika rahwas, 370 miljonit. (Ülle feige mailma arwatakse 1290 miljonit innimesi ollewad.)

§ 7. Üsfo polest on 3 suurt jaggo:

I. Mitme (ebba) jummal aunstajaid ehk paggana usfolisi on 780 miljonit.

II. Ühhe Jummal ollemisse aunstajaid:

1) Muhameri usfolisi 160 miljonit.

2) Judi usfolisi 10 miljonit.

III. Kolmaino Jummal ollemisse aunstajaid ehk ristiusfolisi on 335 miljonit.

Ristusfo rahwas on jälle kolmeks pea seltsiks lahkunud:

1) Kreka usfolisi (omma seltsidega) 60 miljonit.

2) Roma, Paawsti ehk Katoliku usfolisi 200 m.

3) Ewangeliummi usfolisi, se on: Lutterusse ja Kalwini ja Inglis ewangeliummi usfolisi 75 miljonit.

Rigid:

1) Keiser-rigid, 2) Kunningrigid, 3) Kuurwürsti rigid, 4) Surehertsogi rigid, 5) Hertsoogi rigid, 6) Würsti rigid, 7) Krahwi makoñnad, 8) Wabbad ehk pri-rigid, kus rahwas isseennast wallitsewad.

§ 8. Makerra peäl on wähhem kui kolm osa wee al, ja rohkem kui neljas osa kuiwa maad.

Weesi on wies sures merre jaos:

1) Pohja jeä merri 200,000 ruut pennikoormat suur.

2) Louna jeä merri 350,000 " " "

3) Suur mailma m. 3,300,000 " " "

4) India merri 1,313,000 " " "

5) Atlandi merri 1,635,000 " " "

Kuiw ma on ka wies sures jaos:

1) Giropa 182,200 ruut pennif. ja innimesi 273 milj.

2) Asia 794,000 " " " 755 "

3) Ahwrika 552,000 " " " 200 "

4) Amerika 773,400 " " " 60 "

5) Australia 161,400 " " " 2 "

(Tähhendusels: Louna Amerika 322,200, ja Pohja Amerika ühhes Shto India saardega 451,200 r. p. suur.)

Siropa.

§ 9. Raead ja merre jaod on: I. Hommiko pool on: ülle Urali mäe suur Asia Siberia ma, ka Kaspia järw ehk merri. II. Louna pool on: Kaukasusse mäed ja Bahhe merri, sellest tullemad wälja: Adria merri, Arhipelagusse merri, ja Must merri Asowi merrega. III. Shto pool on: Suur Atlandi merri; sellest tullemad wälja: Piskaja laht, Kanali merri, Pohja merri, ja Balti ehk Läne merri, Potnia, Some ja Ria lahhedega. IV. Pohja pool on Pohja jeä merri: sellest tulleb wälja walge merri.

Siropas wallitseb risti usk: hommiko pool Krefa usk, louna pool Katoliku usk, pohja pool Ewangeli- ummi usk, Türgi maal Muhameti usk. Pool jaggo rah- wast on Katoliku usku, ja neljas ossa Ewangeli ummi usku.

Suremad mäed on:

- 1) Asturiad, Hispania maal, 7000 jalga ehk kaks wersta merre wee pinnast kõrgemad.
- 2) Pireneid, Hispania ja Prantsusse ma wahhel, 390 wersta pikkuti; selle feige kõrgem kõhm on 10,700 jalga ehk 3 wersta kõrge.
- 3) Alpenid, Sweitsi maal, 1050 wersta pikkalt, selle feige kõrgem kõhm (Mongblant) on 14,700 jalga ehk rohkem 4 wersta kõrge.
- 4) Appeninid, kääwad piute läbbi Italia ma, 1000 wersta pikkalt ja 4000 funni 7,700 jalga ehk rohkem 2 wersta kõrge.
- 5) Palkanid Türgi maal, 1050 wersta pikkalt, ja 3000 funni 9000 ja'ga ehk 2 $\frac{1}{2}$ wersta kõrge.
- 6) Karpatid, Ungri maal, 1550 wersta pikkalt ja 3000 funni 8000 jalga ehk 2 $\frac{1}{4}$ wersta kõrge.
- 7) Põmi mäed, Põmi ma ümber, 3,800 ja'ga ehk rohkem wersta kõrge.
- 8) Must mets, Saksma maal, 4,600 jalga ehk 1 $\frac{1}{4}$ w. f.
- 9) Ardeni, Bogesi ja Sewenni, Prantsusse maal, 700 ja 4,360 ja 2,450 jalga.

10) Norwegi mäed, Norwegi maal, 1700 wersta pitkuti ja 5000 kunni 7000 jalga kõrged.

11) Waldai mäed Wenne maal, on maddalad mäe rinnad.

Tulle purtskawad mäed on: Ütna Sitsilias, 11,400 jalga ehk $3\frac{1}{4}$ wersta. Wesuw Italias, 3,700 jalga ehk 1 werst kõrge. Hekla ja Krapla Islandi sare peäl, 1,800 jalga kõrged.

Suremad järwed on:

- I. Wenne maal: 1) Ladoga, 260 wersta pitk ja 100 lai. 2) Dnega, 260 wersta pitk ja 60 lai. 3) Ilmeni, 28 ruut pennik. 4) Peipsi, 100 wersta pitk ja 50 lai. 5) Saima järw Some maal, 350 wersta pitk, laius tükkilinne.
- II. Rootsi maal: 1) Mälär, 80 wersta pitk, 40 lai. 2) Wener, 150 wersta pitk, 60 lai. 3) Wetter, 120 wersta pitk, 20 lai.
- III. Saksa maal: Poden, 60 wersta pitk, 17 lai. Sweitsi maal Jenhwi järw, 60 wersta pitk ja 14 lai.

Suremad jõed on:

- I. Pohja jää merresse jookseb Wenne maalt, Petfora jõggi.
- II. Walge merresse jookseb Ewina jõggi.
- III. Läne merresse: 1) Nawa, 56 wersta pitk; 2) Narowa, 68 wersta pitk; 3) Eüna, 950 wersta pitk. Pola ja Preisi maalt: 4) Nimen, Weiksel; Sakjamaalt: 6) Oder jõggi.
- IV. Pohja ehk Saksa merresse, Saksa maalt: 1) Elbe, 2) Weser, 3) Reini jõggi jookseb ka Hollandi maalt läbbi, 1250 wersta pitk. 4) Ingelis maalt: Temse jõggi.
- V. Kanali merresse, Prantsusse maalt: Seine jõggi.
- VI. Atlandi merresse, Prantsusse maalt: 1) Loare, 2) Karonne; Hispaniaast: 3) Luero, 4) Tajo, 5) Kwadiana, ja 6) Kwadalkwiwiri jõggi.
- VII. Wahhe merresse, Hispaniaast: 1) Ebro; Prantsuselt: 2) Rone; Italiaast: 3) Urno ja 4) Tiberi j.

VIII. Adria merresse, Itaaliast: 1) Po jõggi.

IX. Musta merresse, Saksja, Ungri ja Türgi maalt:

1) Donau jõggi, 2600 wersta pitk, ja ommast

suust rohkem 12 wersta lai; Wennemaalt; 2)

Eniester, 3) Enieper, 1900 wersta pitk,

4) Toni jõggi lähhab Afowi merresse.

X. Kaspia merresse jookses, Wenne maalt: 1) Wolga

jõggi, $\frac{1}{4}$ tunni 2 wersta lai, ja $1\frac{1}{2}$ tunni 7

sülda süggaw, ning 4000 wersta pitk.

§ 10. Maad ja rigid on:

I. Wenne Keiserrikk, 96,412 ruut pennifoormat-

tuur, innimesi 64 miljonit, wanna pea lin Moskwa,

nüüdne pea ja pessa lin Peterburg. Temma jaod on:

A. Suur Wennema, 19 kubbernemango, 42,000

ruut penn., innimesi 25 miljonit. Wenne usku. —

1) Moskwa kubb., 2) Smolenski, 3) Pleskowi ehk

Pihkwa, 4) Tweri, 5) Nowgorodi, 6) Dlonessi,

lin Peetrofawodsk, 7) Arhangli, 8) Wologda, 9)

Taroslawi, 10) Kostroma, 11) Wladimiri, 12) Ris-

nei-Nowgorodi, 13) Tambowi, 14) Njäsani, 15)

Tula, 16) Kaluga, 17) Drel, 18) Kurski, 19)

Woronesi kubb.

B. Weifenne Wennema ehk Ukräne-ma, 4 kubb.,

3,500 ruut penn., inn. 7 miljonit, wenne usku.

1) Kiewi kubb., 2) Tsernigowi, 3) Pultawa, 4)

Harkowi ehk Slobodi Ukraine kubb.

D. Louna Wennema, 4 kubb., 3600 ruut pennif.,

innim. 3 miljonit, ennamiste wenne usku. 1) Ze-

katarinaslawi, 2) Hersoni, seäl on ka Ddessa ja

Rifo'ajewi lin, 3) Tauria, lin Simweropool Krimmi

poles sares, 4) Pessarabia, lin Kishinew. Louna

wennema järrele on ka weel: 1) Toni jõe Kassa-

katte ma, 3000 ruut pennif., inn. 700,000, üllem

lin Nowoi-Tserkass; 2) Musta-merre Kassa-

katte ma, 700 ruut penn., inn. 100,000, lin Zekatarinodaar.

E. Hommiko Wennema ehk Astrahani ja Kasani

Dima, 9 kubb., 25,000 ruut penn., inn. 10 miljonit, ennamiste Wenne usku. 1) Astrahani, 2) Saratowi, 3) Samara, 4) Drenburgi ehk Uwa, 5) Kasani, 6) Simbirski, 7) Pensa, 8) Wjeätka, 9) Permi kubb.

G Dhto Wenne ma ehk Ledo woi Littawi ma, 8 kubb., 7,500 ruut pennik., inn. 9 miljonit ennamiste Katoliku usku. 1) Wilna, 2) Krodno, 3) Witepski, 4) Mohilewi, 5) Minski, 6) Wolinia, lin Sitomir, 7) Podolia, lin Kaminetsk, 8) Pjalostoki.

H Polama, 8 makonda, 2,320 ruut pennik., inn. 5,200,000, ennamiste Katoliku usku. 1) Masowia ehk Warsau, 2) Augustowi ehk Suwalki, 3) Plotski, 4) Kalisi, 5) Keletsi, 6) Sandomiri, 7) Podolhaja ehk Sedletsi, 8) Lublini makond.

I Balti ehk Läne merre 5 kubb., 9,300 ruut pennik., inn. 4 milj., ennamiste Ewangeliummi Lutterusse usku.

1) Ingridi ma ehk Peterburri kubb. 848 ruut pennik., inn. 900,000; linnad on: Peterburg, Kroons-
tat ja Narwa lin.

Tallo-rahwast on muist Soomlased, kes Lutterusse usku.

2) Sure-Hertsogi riik Somema, 6873 ruut penn., innim. 1,600,000, Ewangel. Lutterusse usku; linnad: Helsingwors, Wiburg, Sweaborg, Abo, Niistat, Wasa, Torneo; ka 80 Mlandi saard.

3) Gestima ehk Tallina kubb., 370 ruut penn., inn. 300,000, Ewangel. Lutterusse usku; (Siin ellab Gesti rahwast 264,000.) 4 makonda on: a) Harjo makond, seal on Tallina lin ja Baldiski allew, b) Wirro makond Rakwere linnaga, d) Järwa makond Paide linnaga, e) Läne makond, seal on Haapsalo lin ja Lihhola allew. 70 sara seast on: Hio, Wormsi ja Noarootsi saar feige suremad. Kesl maad on feige kõrgem. Liggi pool maad on sode al; järwi on 228; feige surem on üllemiste järw, 5 wersta pitk ja 3 lai. Jökesi 50; Narwa, Kunda ja Kasjari jõggi on feige suremad. 11 Ma ehk Hakenrihti kohhut,

47 kihhelfonda; ülleüldse 554 moifat, neist on 521 pärris moifat ja 25 kirriko moifat. Ülleüldse on 6,915 adramaad.

4) Lihwlandi-ma ehk Līva kubb., 900 ruut penn., innim. 800,000, ennamiste Ewangel. Lutterusse usku; (Siin ellab Geslasi 360,000.) 9 maakonda on: 1) Rīa ja Wolmeri līna maakond, teised līnnad on Līnamūnde ja Lemfali; 2) Wōnno ja Walga līna maakond; 3) Tarto ja Wōrro līna maakond; 4) Wil-landi ja Perno līna maakond; Sarema omma Kur-resfere līnaga; Muhho, Kihno ja Ruhno saar. 9 ma ehk silla kohhut, 4 Landrihti ja 4 Kreisrihti kohhut, 30 kihhelfonna kohhut; 118 kihhelfonda; 839 pärris ja 144 Krono moifat. Munna mäggi Rōuge kihhel-fonnas on 1000 jalga kõrge. Järwi on 1000, keige suremad on: Peipsi 75 wersta pitk ja 50 lai, Pihkwa järw 24 wersta pitk ja 2 funni 18 lai, on louna poolne Peipsi järwe ots; Wōrts järw 33 wersta pitk, 12 lai; Saad: ehk Efsi järw, 6 wersta pitk, 2 lai ja 17 sūlda süggaw, Marienburgi, Purneki 11 wersta pitk, 5 lai; Lubani 14 wersta pitk, 9 lai. Suremad jõed on: Līna $\frac{1}{2}$ wersta lai, Ewst jookseb Līna sisse; Na ehk Koiwa, Sallatsi, Perno ja Emma jõggi.

5) Kura-ma ehk Mitawi kubb., 470 ruut penn., inn. 500,000, Ewangel. Lutterusse usku; 9 maakonda on ja 11 līna, need on: Mitau, Pauske, Jakobstat, Wridrikstat, Tukkum, Koldingen, Libau, Windau, Slof, Hasenpot ja Grobini lin. Ma on tassane. Suremad jõed on: Windau ja Kurra Koiwa jõggi.

Wenne rigi pärralt on weel: Ašias, Siberia ja Kaukasia ma; Pohja Amerikas tük maad. Ülleüldse on Wenne rigi wallitsusse al 353,468 ruut pennik. maad, ja inn. 69 miljonit; neid on 100 suggu ja rākiwad 40 kele murret; — Geslasi on 640,000. — Keigest sest rahwast on: 52 miljonit Wenne usku; 9 miljonit Katoliku usku; 4 miljonit Ewangeliummi usku; 2,100,000 Muhameti usku; 1,200,000 Sudi usku, ja 500,000 paggana usku.

§ 11.

II. Saksama, 11,570 ruut penn., inn. 40 miljonit; louna pool ennamiste Katoliku, pohja pool ennamiste Ewangeliummi usku.

Rigid:

1) Austria Keiserriik, 11,240 ruut penn., inn. 35 miljonit, ennamiste Katoliku usku; pea lin Wiin. Temma al on Saksama jaost inn. 12 miljonit, ma-konnad on: Pärriis Austria ja Tirolima, Pömi ja Määrna-ma. Austria wallitsusse al, agga ei mitte Saksama jaost on need: Kalitsia ja Ungri ma, inn. 20 miljonit. Italia jaost Wenetsia ma kond, inn. 2½ miljonit.

2) Preissi kuningriik, 4000 ruut pennik, inn. 18 miljonit, ennamiste Ewangel. usku; pea lin Perliin. Temma jaod on: Prandenburri ma kond, lin Perliin; Pärriis Preissi ja Poseni makond, lin Königsberg, Pommeri makond, lin Stettin; Slesia makond, lin Preslau; Sakseni makond, linnad: Magdeburg, Eisleben, Halle, Erwurt ja Wittenberg; Westwaleni makond, lin Münster; Reini makond, lin Köln.

3) Paieri kuningriik, 1400 ruut penn., inn. 4¼ miljonit, ennamiste Katoliku usku; pea lin Münhjen, teised linnad: Augsburg, Speier ja Erlangen.

4) Sakseni kuningriik, 272 ruut penn., inn. 1,700,000, Ewangeliummi usku; pea lin Treerden, teine lin Leiptsig; seal on ka wendade rahwa üllem peessa Hernhuut.

5) Hanoweri kuningriik, 700 ruut penn., inn. 1,700,000, Ewangel. usku; pea lin Hanower.

6) Würtembergi kuningriik, 354 ruut penn., inn. 1,700,000, ennamiste Ewangel. usku; pea lin Stuttgart.

7) Hesseni Kuurwürsti riik, pea lin Kassel.

8) Seitse sure Hertsoji riki. 9) Ühheksa Hertsoji riki. 10) Kahheksa würsti riki. 11) Üks Krahwi

maakond. 12) Nelli pri liina: Hamburg, Lübeck, Bremen ja Brankwurt. Keis need 31 riki ja nelli pri liina on ühhe Saksama seaduse al ühendud.

III. Sweitsi-ma rikk, 800 ruut pennik, inn. 2 $\frac{1}{2}$ miljonit, muist Ewangel. Kalwini, muist Katoliku usku; seäl on 22 maakonda; linnad: Tüürh, Pafel, Lutfernija Jenhw.

IV. Hollandi kunningriik, 616 ruut penn. inn. 3 $\frac{1}{2}$ miljonit, Ewangel. Kalwini usku; pea lin Amsterdam. Selle rigi wallitsusse al on teistes mailma jaggudes mitmed ma tükkid ja sared; nenda et ülleüldse on Hollandi rigi wallitsusse al 12,000 ruut penn. maad, ja inn. 20 miljonit.

V. Belgia kunningriik, 536 ruut pennik, inn. 4 $\frac{1}{2}$ miljonit, Katoliku usku; pea lin Prüsfel.

VI. Rootsi kunningriik, 13,810 ruut pennik, inn. 3 miljonit, Ewangel. Lutterusse usku; pea lin Stokholm; selle jaost on ka Norwegi ma, üllem lin Kristjania.

VII. Dani eht Dänemarki kunningriik, sared peäl, 2450 ruut penn., inn. 2 $\frac{1}{2}$ miljonit, Ewangel. Lutterusse usku; pea lin Kopenhagen; selle pärralt on ka Islandi saar ja Waröeri sared, ja monned piisufessesed ma tükkid: Afiat, Ahwrikas ja Amerikas. Ülleüldse on Dänemarki wallitsusse al liggi 3000 ruut penn. maad, ja inn. 3 miljonit.

VIII. Brittaniam eht Inglis kunningriik, sared peäl, 5712 ruut penn., inn. 29 $\frac{1}{2}$ miljonit, ennamiste Ewangel. usku; pea lin London on keige surem lin mailma peäl; selle rigi jaod on: Inglis, Sotti ja Iri ma; ka Malta ja Ioni sared wahhe merres. Selle rigi wallitsusse al on keigis mailma jaggudes paljo sari maid ja saresid, mis ülleüldse tewad 300,000 ruut penn. maad, ja inn. 200 miljonit.

IX. Portugali kunningriik, 1729 ruut penn., inn. 3 $\frac{1}{2}$ miljonit, Katoliku usku; pea lin Lissabon.

Selle rigi wallitsusse al on ka Ašias ja Ahwrikas monned ma tükkitesed ja sared; ülleüldse on Portugali wallitsusse al 22,000 ruut p. maad, ja rahvast 6 m.

X. Hispania kuningriik, 8600 ruut penn., inn. 16 $\frac{1}{2}$ miljonit, Katoliku usku; pea lin Madrid. Selle rigi wallitsusse al on ka Paleari sared wahhe merres; ka Ašias, Ahwrikas ja Amerikas mitmed sared; ülleüldse on Hispania wallitsusse al 13,700 ruut penn. maad, ja inn. 18 miljonit.

XI. Prantsusse Keiserriik, 10,000 ruut penn., inn. 36 miljonit, ennamiste Katoliku usku; pea lin Pariis. Selle rigi pärralt on ka Italias: Sawoie ja Nitsa maakond, ja Korsika saar wahhe merres, ja weel teistes mailma jaggudes monned ma tükkid ja sared; ülleüldse on Prantsusse wallitsusse al 17,000 ruut penn. maad, ja inn. 40 miljonit.

XII. Italia-ma, 5600 ruut penn., inn. 26 miljonit, Katoliku usku; temma jaod on: 1) Sardinia ehk Italia kuningriik, pea lin Turin; selle jaod on nüüd: Piemonti ja Lombardia maakonnad ja Sardinia saar; Parma, Modena ja Toskana Hertsoigigid, ja Kirriko ehk Paawsti riik, kelle pea lin Room; ka Neapeli kuningriik Siitsilia sarega, kus Neapli ja Palermo lin; — leit neid maid ühte kokko on 4900 ruut penniformat, ja toitwad 22 miljonit inimessi. 2) Wenetsia maakond on Austria wallitsusse al, 420 ruut penn., inn. 2 $\frac{1}{2}$ miljonit. 3) Sawoie ja Nitsa maakond on Prantsusse pärralt, 200 ruut penn., inn. 680,000. 4) Malta sared on Prittania pärralt.

XIII. Türgi Keiserriik, 9472 ruut penn., inn. 19 miljonit, ennamiste Muhameti usku; pea lin Konstantinopel. Temma pärralt on ka Kreta ja Kiprusse saar. Sedda riki on surem jagger Ašia ja Ahwrika ma jaos. Ülleüldse on Türgi wallitsusse al 67,000 ruut penn. maad, ja inn. 38 miljonit.

XIV. Kreka kuningriik, 900 ruut penn., inn. 1 miljoon, Kreka usku; pea lin Atteen.

Afsia.

§ 12. Raiad ja merre jaod on: I. Shto pool on: Urali mäggi, Kaspia järw, Must merri, Wahhe merri ja punnane merri. II. Louna pool on: Suur India merri, sellest tulleb wälja: Bengali laht ja Arabia merri Persia lahhe ja punnase merrega. III. Hommiko pool on: Suur ilma merri, sellest tullewad wälja: Sunda merri, Hina merri, Kollane merri, Japani merri, Dhotka merri ja Peeringi merri. IV. Pohja pool on: pohja jeä merri.

Afsias wallitsewad ennamiste Muhameti ja paggana usfud; innimesfed ennamiste mustjas kollased ja walged.

Suremad mäed on:

- 1) Utaid, Siberia maal, Wenne ja Hina rigi wahhel, 6000 wersta pitkuti ja 500 funni 11,000 jalga ehk 3 werstani förged.
- 2) Himmalajad, Hina ja India ma wahhel, 8400 wersta pitkuti; kelle keige förgem koht (mailmas) Sawalagiir 27,000 jalga ehk 8 wersta föрге.
- 3) Urarat, Armenia maal, 16,000 jalga ehk 4¹/₂ w. f.
- 4) Kaufasusse mäed, Musta ja Kaspia merre wahhel, 1050 wersta pitkuti, ja 13000 funni 16,800 jalga ehk 4³/₄ werstani förged.
- 5) Libanoni mäed, wahhe merre äres, 10,000 jalga ehk pea 3 werstani förged.
- 6) Sinai mäggi, punnase merre arrude wahhel, 7000 jalga ehk 2 wersta, ja Drebi mäggi 8000 jalga ehk 2¹/₄ wersta föрге.
- 7) Urali mäed, Siropa ja Afsia wahhel, 2500 wersta pitkuti, ja mönneft kohhast liggi werst föрге.

Suremad järwed on:

- 1) Kaspia järw ehk merri, 1150 wersta pitk, 460 lai;
- 2) Urali, 315 wersta pitk ja 210 lai;
- 3) Paikali, 600 wersta pitk ja 70 lai;
- 4) Balkash, 200 wersta pitk ja 100 lai;
- 5) Surno ehk sola järw, 70 wersta pitk, 20 lai.

Suuremad jõed on:

- I. Pohja jää merresse jooksewad, Siberia maalt: 1) Obi, 2) Yenisei, 3000 wersta pitkalt; 2) Jenisei, 5000 wersta; 3) Lena, 4200; 4) Indigirka; 5) Kolima jõggi.
- II. Suurde mailma merresse jooksewad, Wenne ja Hiina ma vahhelt: 1) Amur, 4150. Hiina maalt: 2) Hoanho; 3) Jantseliang.
- III. India merresse jooksewad, Tagga India maalt: 1) Kambodja, 2) Salüen, 3) Irawaddi, 4) Bramaputra; Eesti India maalt: 5) Kanges, 3000, 6) Indus jõggi.
- IV. Persia lahte jooksewad, Mesopotamia maalt: 1) Tiigris, 2) Eiwraatti jõggi, 2600 wersta pitk.
- V. Kaspia järwe jooksewad, Wenne maalt: Kuri ja Urali jõggi.

§ 13. Maad ja rigid:

I. Wenne rigi pärralt on: 1) Suur Siberia ma Kamsatka pool sarega, 210,000 ruut penn., inn. 3 miljonit, surem hulk risti usku, wähhem jaggo paggana usku. Üllemad linnad on: Tobolski, Omski, Tomski, Jeniseiski, Irkutski, Kiahhta, Nertsinski, Jakutski, Dhotski ja Peter Pauluski lin.

2) Kirgiside ma, 25,000 ruut penn., seäl hulkwad liggi $\frac{1}{2}$ miljonit Kirgisid omma karjadega; nemmad on Muhameti usku.

3) Kaukasia ma, 4780 ruut penn., inn. 2,200,000, ennamiste Muhameti usku; üllem lin Eihwliis.

II. Türgi rigi pärralt on: 24,000 ruut penn., inn. 11 miljonit. 1) Weike Asia ma, rahwas ennamiste ristiusso nimme kandjad; üllem lin Smirna ehk Mürna.

2) Armenia ma, rahwas ennamiste Armenia risti usku; üllem lin Ertserum.

3) Mesopotamia ma, rahwas ennamiste Muhameti usku; üllem lin Pahtad; ka wanna Pabiloni ja Ninewi laggunud mürid on seäl nähha.

4) Siria ja Palestina ma, rahwas ennamiste Muhameti usku; üllemad linnad on Damasfus ja Serusalem. Palestina maad nimmetakse pühhas kirjas ka Kanaani, Israeli, tootusse ehk pühhas maaks, ehk maaks mis joseb pima ja met. Temma surus on: 240 wersta pitkuti, ja rohkem sadda wersta laiuti. Temma raead on: pohja pool on Libanoni mäed, õhto pool wahhe merri, louna pool Arabia kõrbe, hommiko pool Siria kõrbe. Temma on Asia, Ahwrika ja Siropa kest koht. Jordani jõggi lahutab sedda maad kahheks jaoks, tulleb Libanoni mäggedest, joseb Meromi järwest ja Kenetsaretti ehk Tiberia järwest woi Kalilea ma merrest läbbi senni kui sola woi furno merre sisse; hommiko poolt josewad Jarmuki ja Tabboki ja Kritti jõggi Jordani sisse; ning Arnoni ja Saredi jõggi furno järwe. (Jordani jõggi on 80 kunni 150 sammolai, ja monnest kohast 3 sülda süggaw.) Meromi järw on 10 wersta pitk ja 5 lai, temma kuiwab monnel suul pea hõpis ärra. Kenetsaretti järw on 21 wersta pitk ja 10 lai; agga Surno järw on 70 wersta pitk ja 20 lai.

Libanoni mäggedest lähhawad louna pole kaks suurt mäe rinda teige Palestina ma läbbi, teine hommiko ja teine õhto poolt Jordanit. Õhto poolne Jordani ma on ennamiste keik kõrge mäggelinne ja orglinne ma, wahhe merre äres on ta maddal ja tassane ma, seält hakkab temma pitkamisfi kõrgemaks minnema senni kui Jordani jõe liggidal langeb äkkitselt wägga maddalaks. Jesreeli ehk Isreeli lagge woi tassane ma, mis wahhe merrest Jordani jõeni ullatab, jaggab sedda (õhto polist Jordani) maad kahte jakko: pohja poolset jaggo hütakse Kalilea maaks, agga louna poolset jaggo Samaria ja Juda maaks. Samaria maal on Gwraimi mäed, kelle seas ka on Karmeli mäed, ka Krisimi ja Ebali mäggi. Juda maal on Juda mäed, kelle seas ka on Sioni, Moria, Olli ja Kolgata mäggi; kaks esimest on Serusalemmas ja kaks wimist temma

jures. Kalilea maal on Tabori mäggi. — Jesreeli laggeda läbbi jooksib Kisoni jõggi (pohja pool Karmeli mäe ninna liggidal) wahhe merresse. — Sedda merre randa, mis Karmeli mäest pohja pool on, hütakse Akko laggedaks, se olli Wönikia ehk Tirusse ma jaggo, agga mis louna pool on: Saroni laggedaks, mis otse kui lilli aed on, — se olli Israeli ma jaggo; ja weel ennam louna pole, tulleb Sewila lagge, mis Willistide ma olli. Hommiko poolne Jordani ma on pissut tāsfasem ja rikkas karja madest; Jarmuki jõggi, mis hommiko poolt Jordani sisse jooksib, politab sedda maad kahhels jaoks; pohja polist jaggo hütakse Basaniks, louna polist Gileadiks, kelle louna poolne ots ka Moabi wälline ma olli.

Keif se Palestina ma on feige parrem ma feige mailma made seast, sest seäl kaswawad mäggede peäl keif külma made wiljade suggud, ja orgude sees keif pallawatte made wiljade suggud; agga ta on nüüd ennamiste harrimatta. — Se ma Kenetsaretti järwe ümber on otsata illus ja wäggew ma, ka Jordani org on wäggew, agga pallawa pärrast harrimatta; järw isse on 84 jalga maddalamas kui wahhe merri. — Agga furno järw ehk merri omma ümber ollewa maga, näitab weelgi ülles Jummala ärraneedmisi; temma fibbeda solase wee sees surrewad keif wee lomad ärra, mis Jordani jõggi alla wiib; temma raske sola auro pärrast ei joua linnudki temma ülle lennata, waid kukkuvad sisse; ka öppimatta ojuja ei lange pohja; — temma on süggawas kõrge mäggede wahhel, 1337 jalga maddalamas kui wahhe merri, nenda et sure pallawa käes keif Jordani wesfi temma sisse ärra fuiwab; — temma ümber ei kaswa üht rohho taimeskestki, waid keif paljad kaljud, ja otsekui tullest ärra põllenud ma; öhto pool temma äres on Sudama (Engeddi) kõrbe.

Keif se Palestina ma olli wannal aeal Hammi poea Kanaani suggu pärralt, neid olli 7 suggu rahwast;

pärrast sai se ma Iſraeli 12 ſuggu-arrule ärra jaetud; Juda ma sai Simeoni, Juda, Penjamini ja Dani ſuggu-arrule; Samaria ma sai Ewraimi ja pole Manäſſe ſuggu-arrule; Kaſilea ma: Iſaſkari, Sebuloni, Aſſeri ja Nawtali ſuggu-arrule; Baſani ma: pole Manäſſe ſuggu-arrule; Gileadi ma: Kadi ja Rubeni ſuggule. — Pärrast kui Roma Keiſer Tituſ Jeruſalemma linna ärrarikkus ja Juda rahwaſt laiale pillutas, ſaid Iſraeli ſuggu-arrud ärra ſeggatud. Müüd leinab ſe ma Türgi ikke al, ja odab kunni Iſſanda ſanna töekſ ſaab.

III. Arabia-ma, 48,000 ruut penn., inn. 10 miljonit. Muhameti uſku, üllemad linnad on: Mekka, Medina, Mokka ja Uden.

IV. Irani ma, ſeäl on 3 riki: 1) Perſia kuningriik, 22,740 ruut penn., inn. 9 miljonit, ennamiste Muhameti uſku; üllemad linnad on: Teheran ja Iſpahan. — 2) Ahwganistani kuningriik, 10,000 ruut penn., inn. 7 miljonit, Muhameti uſku; pea lin Kabul. — 3) Beluſſistani kuningriik, 9,500 ruut penn., inn. 3 miljonit, Muhameti uſku; pea lin Kelat.

V. Wabba Tartari ehk Turani woi Turkeſtani ma, 25,400 ruut penn., ſeäl on mitto riki; inn. 4 miljonit; Muhameti ja paggana uſku; üllemad linnad on: Kiwa ja Pufara.

VI. Idda India ehk Oſtindia ma, ſe on kolmeſ ja os:

1) Hinduſtan ehk ees India, 60,000 ruut penn., inn. 170 miljonit; ſe ma on ennamiste keiſ Brittaniam rigi pärralt; rahwaſ ennamiste paggana ja Muhameti uſku. Üllemad linnad on: Kalkutta, Madraſ, Pombai ja Allahabad; teiſed ſured linnad on: Trankebar, Goa, Lahore, Telhi, Penareſ ja Nagboor.

2) Tagga India, 40,000 ruut penn., inn. 30 miljonit; ſeäl on wiis riki: a) Aſſami riik, 5000

ruut penn., on Prittania pärralt, inn. 2 miljonit; paggana usku. — b) Birmani Keiserriik, muist Prittania pärralt; inn. 7 miljonit, paggana Pudda usku; pea lin Uwa. — d) Siami kuningriik, inn. 5 miljonit, ka paggana Pudda usku; pea lin Pankof. — e) Anami Keiserriik ehk Robinhina, inn. 10 miljonit, paggana Pudda ja Konwuutsiusse usku; pea lin Pu:Kuan. — g) Malakka pool saar, muist Prittania pärralt; inn. 6 miljonit, Muhameti usku.

3) Tagga India sared, inn. 80 miljonit, ennamiste Muhameti ja paggana Pudda usku. — Sared on:

a) Zeiloni saar on ees India jaos, 1200 ruut penn., inn. $1\frac{1}{2}$ miljonit, Prittania pärralt.

b) Nelli suurt Sunda saart: 1) Sumatra, 6500 ruut penn., muist Hollandi käes; 2) Jawa, 2300 ruut penn., Hollandi käes; 3) Porneo, 10,000 ruut penn., muist Hollandi käes; 4) Zelebes, 2600 ruut penn., ennamiste Hollandi käes.

d) Weikesed Sunda sared, neid on mitto.

e) Molukki ehk rohho sared, neid on paljo; ennamiste Hollandi käes.

g) Willipini sared, 4500 ruut p., on Hispania pärralt.

VII. Sina Keiserriik, 250,000 ruut penn., inn. 414 miljonit, paggana Pudda, Konwuutsiusse ja Lama usku; pea lin Peking, teised linnad: Kanton, Nanjing ja Sangai.

VIII. Japani Keiserriik, 12,500 ruut penn., inn. 35 miljonit, paggana Pudda usku; pea lin Jeddo, teine lin Nangasacki.

Ahwrika.

§ 14. Raead ja merre jaod on: I. Hommiko pool on suur India merri, kellest wälja tulleb punnane merri. II. Pohja pool on Wahhe merri. III. Shto ja louna pool on suur Atlandi merri.

Uhwrikas wallitsewad ennamiste Muhameti ja paggana usfod; rahwas ennamiste süsfi mustad; müwad ja ta söwad innimesfi.

Suremad mäed on:

1) Atlasi mäed, pohja Uhwrikas, 850 wersta pitkuti, ja 13,000 jalga ehk pea 4 werstani kõrged.
 2) Ubesini mäed, Ubesinia maal, 9000 jalga ehk 2½ werstani kõrged. 3) Ku mäed Zangwebari randas, kõrgem koht on 18,000 jalga ehk rohkem 5 wersta kõrged. 4) Kong mäed, üllemal Kuinea maal.

Suremad järwed on:

1) Tsat järw, 500 wersta pikk, ja 175 lai.
 2) Njassis, umbes 850 wersta pikk, 70 lai.

Suremad jõed on:

I. Wabhe merresse jookseb, Nubia ja Egiptusse maalt: Nilus, 4000 wersta pikk.
 II. Atlandi merresse: 1) Senegal, 2) Gambia, 3) Niger, 4) Zaire-Kongo ja 5) Dranje jõggi.
 III. India merresse jookseb: Zambetsa jõggi.

§ 15. Maad ja rigid on:

I. Punnase merre rannas on:

1) Ubesinia ehk Etiopia woi Mora ma, 44,000 ruut penn., seal on mitto riki, inn. 4 miljonit, ennamiste risti usso nimme kandjad; üllem lin Kondar.

2) Nubia ma, on Egiptusse wallitsusse al, 15,000 ruut penn., inn. 3 miljonit, Muhameti usku.

3) Egiptusse ma, on Türgi wallitsusse al, 8800 ruut penn., inn. 2 miljonit, muist Muhameti, muist risti usso nimme kandjad; üllemad linnad on: Ka-iro ja Aleksandria lin.

II. Wabhe merre ranna maad on:

1) Tripoli ma, on Türgi wallitsusse al, 7000 ruut penn., inn. 2 miljonit, Muhameti usku; üllem lin Tripolis.

2) Tunisfi ma, on ta Türgi al, 5400 ruut penn., inn. 2 milj., Muhameti usku; üllem lin Tunis.

3) Alshiri ma, on ennamiste Prantsusse lääes; 9000 ruut penn., inn. $3\frac{1}{2}$ miljonit, ennamiste Muhameti usku; üllem lin Alshir.

4) Marokko Keiserriik, 13,700 ruut penn., inn. $8\frac{1}{2}$ miljonit, Muhameti usku; pea lin Marokko, teine lin Wets.

III. Atlandi merre ranna maad on:

1) Senekambia ma, 18,000 ruut penn., seal on mitto riki, rahwast faks ossa Muhameti ja kolmas ossa paggana usku.

2) Üllem Guinea ma, 400 penn. pitkalt; seal on ka mitto riki, rahwas ennamiste paggana usku, müwad ja söwad innimesi.

3) Allam Guinea ma, on ka 400 penn. pitkalt; seal on ka mitto riki, rahwas ennamiste paggana usku, müwad ja söwad innimesi.

4) Kap ma, on Prittania päralt, 6000 ruut penn., in. 150,000, muistristi muist paggana usku. Üllem lin Kap.

IV. India merre ranna maad on 800 pennikoor-
mat pitkalt:

1) Kahweri, 2) Soohwala, 3) Mozambikwe, 4) Zangwebari, 5) Ajani ehk Hedjardaju ja 6) Adeli ranna maad; rahwas ennamiste paggana usku, müwad ja söwad innimesi.

V. Kesk Ahwrika maad on:

1) Sahara liwa merri ehk suur kõrbe, 110,000 ruut penn., selle sees on 22 saard, selle peal innimesed woiwad ellada.

2) Sudan ehk Nigritsia ma, umbes 50,000 ruut penn., seal on mitto riki; rahwas Muhameti ja paggana usku; hiilgawad süssi mustad.

3) Kesk ehk kõrge Ahwrika, on pea Siropa surune ja pissut tuttav; rahwas paggana usku ja söwad innimesi.

Ahwrika sared on:

I. India merres: 1) Madagaskari saar, 10,500 ruut penn., seal on 22 weikest riki; rahwas pag-

gana ebba usku. — 2) Maskareni sared: Prantsusse ja Pritania pärralt.

- II. Atlandi merres: 1) Sankt Helena saar, Pritania käes. — 2) Rohhilisse ninna sared, Portugali pärralt. — 3) Kanari sared, Hispania pärralt. — 4) Madeira sared, Portugali pärralt. — 5) Atsori sared, ka Portugali pärralt.

§ 16. Amerika.

Amerika on kahhes jaos; rahwas on mitmet seltsi ihhoga.

Kaead ja merre jaod on: I. Hommiko pool on suur Atlandi merri, sellest lähhäb wälja Karaiibi ja Meksiko merri. — II. Pohja pool on pohja jeä merri; sellest tulleb wälja Bahwini ja Hudsoni laht. — III. Shto pool on suur ilma merri; sellest tulleb wälja Kaliwornia laht. — IV. Louna pool on Louna jeä merri.

A. Pohja Amerika.

Seäl wallitseb ennamiiste Ewangeliummi usk; rahwas ennamiiste Ciropa suggu.

Suremad mäed on:

- 1) Kaljo ja Kordilera mäed, mailma merre randas, 5600 wersta pikkuti; keige kõrgem koht on 17,000 jalga ehk liggi 5 wersta kõrge.
- 2) Allegani mäed, Atlandi merre randas, 2500 wersta pikkuti.

Suremad järwed on:

- 1) Karro järw, 675 ruut pennik. suur. — 2) Sklaweni järw, 510 ruut penn. — Winnibeg järw, 565 ruut penn. — 4) Ober ehk Üllem järw, 1700 ruut penn. — 5) Mitsigani, 1075 ruut penn. — 6) Huroni, 1150 ruut penn. — 7) Erie, 555 ruut penn. — 8) Ontario, 475 ruut pennikoormat.

Suremad jõed on:

- 1) Lorentsi lahte jookseb Lorentsi jõggi.
- 2) Meksiko lahte jooksewad: a) Missisippi, 6200 wersta pikk, kellel 200 aru mis laewo kandwad; — b) Rio-del-Norte jõggi.
- 3) Mailma merresse jookseb: Kolumbia jõggi.
- 4) Kaliforni lahte jookseb: Colorado jõggi.
- 5) Teä merresse jookseb: Maklentsi jõggi.

§ 17. Maad ja rigid on:

I. Kröönlandi-ma saar, 20,000 ruut pennik., muist Dani rahwa pärralt; inn. 20 tuhhat, surem hulk paggana usko.

II. Wenne Amerika Aleuti saredega, 17,500 ruut penn., inn. 10,000. Ullem lin on Uus-Arhan-gel, Sitka sare peäl.

III. Sudsoni lahhe-maad, umbes 190,000 ruut penn., on Prittania pärralt; inn. 2 $\frac{1}{2}$ miljonit; surem hulk risti, wähhem jaggo paggana usko. Selle jaod on: 1) Kaledonia maad, 2) Walesid maad, 3) Kanada maad, 4) Labratori maad, 5) Uus-Praunswek ja Uus-Scotland, 6) Uus-leitud ma saar, 7) Bahwini lahhe maad.

IV. Pohja Amerika suur ühhendud riik, 120,000 ruut penn., inn. 23 miljonit, ennamiste Ewangel. usko; 68 ussu seltsi; suremad liinnad on: Washington, New-ehk Uus-York, Poston, Uus-Orlean ja teised.

V. Meksiko riik, 60,000 ruut penn., inn. 7 $\frac{1}{2}$ ennamiste Katoliko usko; pea lin Meksiko. Selle pärralt on ka Sukatani riik Wahhe Amerikas.

VI. Wahhe Amerika ühhendud riik, 13,000 ruut penn., inn. 2 $\frac{1}{2}$ miljonit, ennamiste Katoliko usko; pea lin Kwatemala. Kolonia Honduras makond on Prittania pärralt. La Istmusse riik on Kranada rigi pärralt.

§ 18. B. Louna Amerika.

Seäl wällitseb ennamiste Katolifo usk, rahwas on ennamiste paljad risti nimme kandjad.

Suremad mäed on:

Kordilera de los Andes, käib piuta läbbi louna Amerika mailma merre äärt möda, 7000 wersta pitk, feige kõrgemad kohhad kutsutakse Newado de Sorata, 23,700 jalga ehk $6\frac{3}{4}$ wersta kõrge, ja Esimborasso 20,100 jalga ehk liggi 6 wersta kõrge.

Suremad jõed on:

I. Atlandi merresse jookswad: 1) Amatson, feige surem jõggi mailmas, 5400 wersta pitk, ja 1 kunnii 20 wersta lai, agga omma su liggidalt 84 wersta lai, monnest kohhast ka 100 sülda süggaw; temmal on mitto sadda arro. 2) Drenoko ja 3) La-Plata jõggi.

II. Karaibi merresse jookseb Mahtalena jõggi.

Maad ja rigid on:

I. Kolumbia rigid, 60,000 ruut penn., inn. 4 miljonit. 1) Venetsuela riik, pea lin Karakas. 2) Kvanada riik, pea lin Pogota. 3) Ekwatori riik, pea lin Kwito.

II. Kuiana ma, 7000 ruut penn., on Britania, Hollandi ja Prantsusse pärralt, inn. 250 tuhhat.

III. Brasilia Keiserriik, 144,555 ruut penn., inn. $7\frac{1}{2}$ miljonit, pea lin Rio-de-Janeiro.

IV. Peru riik, 18,580 ruut penn., inn. 1 miljoon, pea lin Lima.

V. Bolivia riik, 27,000 ruut penn., inn. $2\frac{1}{2}$ miljonit.

VI. Chile riik, 8000 ruut penn., inn. 1 miljoon.

VII. La-Plata riik, 41,000 ruut penn., inn. $2\frac{1}{2}$ miljonit.

VIII. Paraguai riik, 4200 ruut penn., inn. $\frac{1}{2}$ miljonit.

IX. Uruguai riik, 3600 ruut penn., inn. 150,000.

X. Patagonia ma, 20,000 ruut penn., seal ellab harrimatta rahwas, pagganad.

XI. Talle ma ehk Weierland, 1,522 ruut p., inn. 2000, rahwas pagganad.

XII. Balklandi sared, Prittania pärralt on külmad.

§ 19. Läne ehk õhto India.

Innimesi 3,300,000; kaks osa on Neegrid, kes enamiste risti usko.

Selle jaod on:

I. Bahama sared, Prittania pärralt.

II. Sured Antili sared: 1) Kuba, 2000 ruut penn.; 2) Portoriko, 182 ruut penn., mollemad Hispania pärralt; 3) Haiti, 1320 ruut penn., on omma Neegritte wallitsusse al; 4) Samaika, 269 ruut penn., on Prittania pärralt.

III. Weikesjed Antili sared, enamiste Prittania pärralt.

§ 20. Australia.

Seäl on üks ainus surem jõggi, selle nimmi on Murrui. — Rahwas on enamiste paggana usko, ja sõwad innimesi.

Sared on:

1) Uus Holland, 137,300 ruut penn., rahwas enamiste Inglise, kes risti ussulised; rannad enamiste nende käes.

2) Uus Guinea, 10,800 ruut penn., wägga perrefas, rahwas paggana usko; muist Hollandi käes.

3) Neuseeland ehk Uus Merrema, 2100 ruut penn., inn. 110,000, enamiste risti usko heitnud; rannad Prittania käes.

4) Wandimens ma, 1200 ruut penn., rahwas pagganad, rannad Prittania käes.

5) Witsi sared, Prittania käes, 2000 ruut penn., rahwas pagganad.

- 6) Söbrusse fared, inn. 30,000, ennamiſte riſti uſko heitnud.
- 7) Kipte fared, rahwas ennamiſte pagganad.
- 8) Seltſi fared, rahwas riſti uſko heitnud.
- 9) Sandwihi fared, rahwas riſti uſko heitnud.
- Peäle nende on weel: Kermadekki, Baladea ehk Kaledonia, Ued Hebriti, Pomoto, Markneſaſſi, Tarawa, Salomoni, Karolini, Kadaki, Kalikki, ja Mariani fared.

Kirja wahhe märgide ja tähtede ſelletus.

- , Komma; ſelle kohha peäl woib hinge tömmata.
- . Punkt; kõnne jätko lõppetus.
- ; Poolpunkt; ſe kõnne jätk on polekille otsas, agga weel on feſt aſjaſt nattuke räkimiſt.
- ? Kõſſimiſſe märk; pannaſſe kõſſimiſſe tagga.
- ! Ohkamiſſe märk; pannaſſe ohkamiſſe fanna tagga.
- : Kolon; ſe käſſib tähhele panna.
- „ Woõrad fannad“ miſ teiſe innimeſſe kõnne on.
- () [] Klamrid; liig fanna, miſ ſelletuſſeks jure pannaſſe.
- = Politaja; näitab et fanna on poleks jaotud.
- ' Kuſtutaja; kuſ fanna jures üks jätk ehk täht lühhendakſe.
- Mõtteleja; annab aega järrele mõttelda.
- * Tähhendaja; näitab et allamal on feſt aſjaſt weel räkimiſt.
- S Paragrahw; tähhendab et ſe on üks peatük.
- Heäleaga tähhed: **a e i o u ä ö õ ü.**
- Heäleeta tähhed: **b d g h j k l m n p r ſ t w z.**
- Pehmed tähhed: **Bb, Dd, Gg, Ss.**
- Kalgid tähhed: **Pp, Tt, Kk, Ss.**
- Loe pehmed tähhed: **be, de, gi, fi.**
- Loe jälle kaljid tähhed: **pi, ti, ka, es.**

Numride öppetus:

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	
101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	
111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	
121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	
131	132	200	301	404	510	611	715	880	999	
1000	10,184	100,000	1,000,000	20,000,000						

Laddina numrid:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV	XXV					
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25					
XXVI	XXVII	XXVIII	XXIX	XXX	XL	L	LX	LXX						
26	27	28	29	30	40	50	60	70						
LXXX	XC	C	D	M	MDCCCLXI									
80	90	100	500	1000	1861									

Kirjotusje tähhed.

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s

t u v x A B C D E F G H

I K L M N O P R

S T U V W Z.

Modide õppetus.

01 1) Tiskanti wõtmeft.

tfe de e ehw je a ha c d e f g a h c.

02 2) Wastti wõtmeft.

c e f g a h c d e f g a h.

Modide pitkusse moõt.

täielik, poled, neljandikkud, kahheksandikkud,

kueteistkümnendikkud.

kueteistkümnendikkud.

tähhendab, et peab pool heält ehk toni kõrgem laulma ehk määngima.

tähhendab, et peab pool toni määdalam laulma ehk määngima.

kelab ärra poolst toni laulmast ehk määngimast.

— täielik pause, kelle peäl hingades 4 loetakse.

— pool pause, kelle peäl hingades 2 loetakse.

neljandik pause, kelle peäl hingades 1 loetakse.

kahheksandik pause, kelle peäl hingades $\frac{1}{2}$ loetakse.

Nelja heäleaga laul: „Soia meid ja õnnista“.

Tiskant.

Alt.

Tennor.

Bas.

Moõdude, kalude, aea ja ma arw.

Kalude arw.

- 1 perfowetš ehl perkapund on 10 puda.
- 1 puda on 40 naela (A).
- 1 A on 96 solotniko.
- 1 perkapund (SA) on 20 leifikat (PA)
- 1 PA on 20 A.
- 1 A on 32 loti.

Mohho kalud Aptegeides.

- 1 A on 12 Untfi.
- 1 Untš on 8 Trahmi.
- 1 Trahm on 3 Skrupuli.
- 1 Skrupul on 20 Grani.

Rahha arw.

- 1 imperial on 10 hõbbe rubla, ehl ka 10 rubl. 30 kopy. hõbb.
- 1 rubla on 100 koppikut (kopp.)
- 1 hõbbe rubl. on 3 rubla 50 kopp. pabberi woi panko rahha.

Moõdud.

- 1 setwert (setwert.) on 8 setwerikut (setwert.).
- 1 setwerik on 8 karnist.
- 1 setwert on 3 Ria waffa.
- 1 setwert on 3 Tallina waffa.
- 1 Tallina sällitus igga suggu wilja on 24 tündrid.
- 1 Tallina sällitus sola 18 tündrid.
- 1 Tallina tunder sola on 22 PA.
- 1 Tallina tunder on 3 Tallina waffa.
- 1 Ria sällitus ruffid on 45 Ria waffa.
- 1 Ria sällitus nissu ehl odre on 48 Ria waffa.
- 1 Ria sällitus kaero, ernid ehl linnašid on 60 Ria waffa.
- 1 Ria karnist on 2¼ Ria topi.
- 1 Ria waf on 54 Ria topi.
- 1 Tallina waf on 36 topi.

Weddela asjade moõdud.

- 1 sorokowoi on 40 wedro (wdr.)
- 1 wedro on 10 kruski (ehl 10 topi)
- 1 ankur on 3 wedro ehl 30 topi.
- 1 waat on 4 ankurt.
- 1 toop on 4 kortert.
- 1 toop ehl kruski on 11 šarka.

Witkuse moõdud.

- 1 pennikoorm on 7 wersta.
- 1 werst on 500 wenne sülda.
- 1 werst on 3500 jalga ehl 1750 künart.
- 1 wenne süld (raud süld) on 3 aršinat.
- 1 aršin on 16 werssokit (ehl 30 tolli woi 3 kortert).
- 1 wenne süld ehl raud süld on 7 jalga.
- 1 jalg on 12 tolli.
- 1 wanna meie ma süld ehl lihha süld on 6 jalga.
- 1 wanna meie ma süld ehl lihha süld on 3 künart.
- 1 künar on 2 jalga ehl 4 kortert.

Pabberi arw.

- 1 pal on 10 risti.
- 1 riis on 20 ramatut.
- 1 ramat trükkimise pabberit on 25 poognat.
- 1 ramat kirjotamise pabberit on 24 p.
- 1 pogen on 2 lehte.
- 1 toššin on 12 tüffi.
- 1 milfoon on 1000 korda tuhhat ehl 10 sadda tuhhat.

Aea arw.

- 1 aasta on 12 kuud.
- 1 aasta on 52 nädalat.
- 1 aasta on 365 päwa.
- 1 lia päwa aasta, mis igga nelja aasta pärrast tulleb on 366 päwa.
- 1 päaw on 24 tundi.
- 1 tund on 60 minutit (ehl 4 we-rand tundi).
- 1 minut on 60 sekundid.

Kude ja ku päwade arw.

- 1) Januar 31 päwa, 2) Weebbruar 28 p., 3) Martš 31 p., 4) April 30 p., 5) Mai 31 p., 6) Juni 30 p., 7) Juli 31 p., 8) August 31 p., 9) September 30 p., 10) Oktober 31 p., 11) Nowember 30 p., 12) Deetsember 31 päwa.
- Hoop kaupa arwatakse igga ku peäle 30 päwa.

Ma arw Lihwlandi ma
seäduse järrel.

- 1 abra ma on 80 talert.
 1 abra ma on 12 päwa maad.
 1 päwa ma on 6 $\frac{3}{4}$ talert.
 1 taler on 90 Rootsi tenga (kroosi
 ehk kopsifut).
 1 tündre ehk pütti ma on teisi pididi
 100 künart, teisi pididi 140 künart.
 1 wacka ma ehk lütli ma on 100
 künart mollemad pididi.
 1 wacka ma om 25 kappa maad.

Kui palju Rootsi tenga üks
wacka ma wäärt on?

- 1 numri aia ehk murme ma on wäärt
 64 $\frac{7}{8}$ tenga, 2 numri 53 $\frac{1}{2}$ t., 3 numri
 42 $\frac{7}{8}$ tenga, 4 numri 32 $\frac{1}{2}$ tenga
 1 numri mets ma on wäärt 21 $\frac{7}{8}$ t.
 2 numri 17 $\frac{7}{8}$ t., 3 numri 14 $\frac{1}{2}$
 tenga, 4 numri 10 $\frac{7}{8}$ tenga.
 1 numri heina ma on wäärt 12 $\frac{3}{4}$
 tenga, 2 numri 8 $\frac{1}{2}$ tenga,
 numri 6 $\frac{1}{2}$ tenga, 4 numri
 4 $\frac{1}{2}$ tenga.

üks kord üks.

1 kord	1 on	1
2	×	2 = 4
2	×	3 = 6
2	×	4 = 8
2	×	5 = 10
2	×	6 = 12
2	×	7 = 14
2	×	8 = 16
2	×	9 = 18
2	×	10 = 20

5 kord	1 on	5
5	×	2 = 10
5	×	3 = 15
5	×	4 = 20
5	×	5 = 25
5	×	6 = 30
5	×	7 = 35
5	×	8 = 40
5	×	9 = 45
5	×	10 = 50

8 kord	1 on	8
8	×	2 = 16
8	×	3 = 24
8	×	4 = 32
8	×	5 = 40
8	×	6 = 48
8	×	7 = 56
8	×	8 = 64
8	×	9 = 72
8	×	10 = 80

3 kord	1 on	3
3	×	2 = 6
3	×	3 = 9
3	×	4 = 12
3	×	5 = 15
3	×	6 = 18
3	×	7 = 21
3	×	8 = 24
3	×	9 = 27
3	×	10 = 30

6 kord	1 on	6
6	×	2 = 12
6	×	3 = 18
6	×	4 = 24
6	×	5 = 30
6	×	6 = 36
6	×	7 = 42
6	×	8 = 48
6	×	9 = 54
6	×	10 = 60

9 kord	1 on	9
9	×	2 = 18
9	×	3 = 27
9	×	4 = 36
9	×	5 = 45
9	×	6 = 54
9	×	7 = 63
9	×	8 = 72
9	×	9 = 81
9	×	10 = 90

4 kord	1 on	4
4	×	2 = 8
4	×	3 = 12
4	×	4 = 16
4	×	5 = 20
4	×	6 = 24
4	×	7 = 28
4	×	8 = 32
4	×	9 = 36
4	×	10 = 40

7 kord	1 on	7
7	×	2 = 14
7	×	3 = 21
7	×	4 = 28
7	×	5 = 35
7	×	6 = 42
7	×	7 = 49
7	×	8 = 56
7	×	9 = 63
7	×	10 = 70

10 kord	1 on	10
10	×	2 = 20
10	×	3 = 30
10	×	4 = 40
10	×	5 = 50
10	×	6 = 60
10	×	7 = 70
10	×	8 = 80
10	×	9 = 90
10	×	10 = 100

